

**HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE ÜLKEMİZDE OLASI HÜKÜMET SİSTEMİ
DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİ *****THE EFFECTS OF GOVERNMENT SYSTEMS AND THE GOVERNMENT SYSTEM
CHANGES IN THE COUNCIL****Dr. Berat AKINCI**

Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Bir ülkenin sahip olduğu temel erklerin (yasama, yürütme ve yargı) dağılımı ve düzenlenişi bakımından tanımlanan kural ve kurumlar bütününden oluşan hükümet sistemi, genel olarak yasama ve yürütme arasındaki ilişki göz önüne alınarak tasnif edilmektedir. Bu tasnif içerisinde yargı erkinin bağımsızlığı genel bir kabul görmektedir. Kuvvetler ayrılığı doktrinin gelişmesiyle birlikte başta parlamenter sistem ve başkanlık sistemi üzerinden yürütülen hükümet sistemi tartışmaları, bu iki sistemin özelliklerini yansıtan yarı başkanlık sisteminin uygulanmaya başlamasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle ülkemizde de son çeyrek yüzyılda artış gösteren hükümet sistemi tartışmalarının içeriğine baktığımızda, sistemlerin bizatihi kendisinin tartışılması yerine ideolojik söylevlerin ve kişilerin öne çıktığı görülmektedir. Ancak hükümet sistemi değişikliği gibi ülkemizin birçok alanında etkisi olması beklenen bir durumun sadece kişilere ve ideolojik söylevlere indirgemek, söz konusu tartışmaların mevcut benimsenen hükümet sistemimizin var olan sorunlarına çözüm üretmesi mümkün değildir. Dolayısıyla mevcut hükümet sistemimizin değiştirilmesi noktasındaki tartışmaların nihai bir sonuca ulaşabilmesi için; her ülkenin özgün tarihi, siyasi şartları, toplumsal yapısı, ekonomik ve hukuki durumları göz önüne alınarak, tercih edilen ülkelerdeki örnek uygulamaları ve ülke tecrübelerini de dikkate alınarak tartışmaların bu boyutta değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda olası hükümet sistemi değişikliğinin ülkemizin siyasi, hukuki, demokratik, ekonomik ve toplumsal yapısı üzerindeki etkilerinin ele alınması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hükümet sistemi, parlamenter sistem, başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi, hükümet sistemi değişikliğinin etkileri.

ABSTRACT

The governmental system, which is composed of the rules and institutions that are defined in terms of the distribution and regulation of the basic powers (legislative, executive and judicial) that an country has, is generally classified according to the relationship between legislative and executive. Within this classification, the independence of the judiciary is generally accepted. With the development of the doctrine of separation of powers, the discussions of the government system, which were carried out mainly through the parliamentary system and the presidential system, have gained a new dimension by the application of the semi-presidential system which reflects the characteristics of these two systems. Especially when we look at the content of the government system debates that have increased in the last quarter of a century in our country, it is seen that ideological discourses and people have come to the fore instead of the systems themselves being discussed. It is not possible, however, to reduce the expected state of affairs in many areas of our country, such as the change of the government system, to only individuals and ideological discourses, which can not solve the existing problems of the presently accepted government system. Therefore, in order for the discussions at the point of changing our current system of government to reach a final conclusion, Discussions should be considered at this dimension, taking into consideration the specific history, political conditions, social structure, economic and legal situation of each country, taking into account the country's preferred practices and country experiences. In this context, we aimed to discuss the effects of possible changes in the government system on the political, legal, democratic, economic and social structure of our country.

Key words: Government system, parliamentary system, presidential system, semi-presidential system, effects of government system change.

* Bu makale hazırlayıcısı olduğum “Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları ve Cumhurbaşkanlığı” doktora tezinden esinlenerek hazırlanmıştır.

1. HÜKÜMET SİSTEMİ KAVRAMI

Hükümet sistemi kavramı; içinde siyasi partiler, seçim sistemi, siyasi kültür, o ülkedeki tüm kurum, kural ve değerlerini içerisinde barındıran siyasal sistemden daha dar bir anlam ihtiva etmektedir. Bu bağlamda siyasal sistem; iktidarın ele geçirilmesi, kullanılması, denetimi ve paylaşımına ilişkin hukuki-gayri hukuki tüm kuralları bünyesinde toplamaktadır. Siyasal sistemler yukarıda saydığımız bu kurum ve kuralları bünyesinde toplamasının yanında bunların milletle olan ilişkisini düzenlerken, hükümet sistemi ise kuvvetleri (yasama, yürütme ve yargı) kullanan organlar ve aralarındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Baktığımızda hükümet sisteminin siyasal sisteme göre kapsamının oldukça dar olduğu görülmektedir (Hakyemez, 2011:4-26). Ancak yine de hükümet sistemi siyasal sistemin en önemli unsurlarındandır. Bu bağlamda genel kabul gören bir tanım yapmamız gerekirse hükümet sistemi, devletin sahip olduğu erklerin dağılımı ve düzenlenişi açısından anayasal demokrasilerde yahut demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlar dizgesinin bütünüdür (Korkmaz, 2016:44; Erdoğan, 2011: 13).

Demokratik hukuk devletlerine baktığımızda genelde yargının bağımsızlığı üzerine tesis edilen bir kuvvetler ilişkisi vardır. Bu kuvvetler ilişkisi üzerinden hükümet sistemlerinin tasnifinde genel olarak yasama ve yürütme arasındaki ilişki göz önüne alınmaktadır. Ancak devletin temel kuvvetleri yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler hükümet sisteminin belirlenmesinde temel kriter olarak göze çarpmaktadır (Onar, 2005: 6-7).

Kuvvetlerin (yasama, yürütme, yargı) birbirleriyle olan ilişkileri üzerinden tasnif edilen hükümet sistemleri, başlangıçta parlamenter sistem ve başkanlık sistemi üzerinden sürdürülen bir tartışma sarmalında ilerlemiştir. Kuvvetlerin sert ve yumuşak ayrımına göre şekillenen hükümet sistemi sınıflandırmasında; parlamenter sistem yumuşak kuvvetler ayrılığını temsil ederken, başkanlık sistemi ise kuvvetlerin sert ayrımını simgelemektedir. Yumuşak kuvvetler ayrılığını temsil eden parlamenter sistemde; yasama yürütmeye karşı güvensizlik oyu ile hükümeti düşürme kozunu elinde tutarken, yürütme de yasamaya karşı parlamentoyu fesih etme yetkisini elinde bulundurmaktadır. Başkanlık sisteminde ise yasama ile yürütmenin birbirlerinin varlıklarına son verebilecek hukuki mekanizmalara sahip değildir (Parsak, 2012:1-23; Sartori, 1997: 115).

Parlamenter ve başkanlık sisteminin dışında yürütme erkinin cumhurbaşkanı ile başbakan (hükümet) arasında paylaşıldığı yarı başkanlık sistemi de Fransa'da 1958 Anayasa'sının getirdiği yeni düzenlemeler neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu sistemde halk tarafından seçilen ve meşruiyetini halktan alan cumhurbaşkanı; yürütme konusunda başbakanla yarışan yetkilere sahiptir. Cumhurbaşkanının sahip olduğu geniş yetkiler, seçimle başa gelmesi ve güçlü konumu sistemi parlamenter sistemden ayırmaktadır (Yücel, 2003: 45).

Yasama ve yürütmenin birbirinden ya kesin bir şekilde veyahut yumuşak bir geçişle ayrıldığı kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemlerinde, yasama ve yürütmenin birbirlerinin hukuki varlığına son verme yetkisi ülkeden ülkeye değişmektedir. Devletin organları arasında ya tam manasıyla bir ayırım bulunmakta ya da dengeli ve aralarında işbirliğine olanak tanıyacak şekilde bir ayırım söz konusudur. Bu ayırım birbirlerinin hukuki varlığına son verme noktasında da oldukça belirleyicidir (Tunç ve Yavuz, 2009:1-39; Hazır 1990: 148).

1.1. Parlamenter Sistem ve Özellikleri

Yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayırımı noktasında tanımlanan kuvvetler ayrılığı ilkesine göre gelişme kaydeden parlamenter sistem; monarşilerin zamanla güçlerini kaybederek, karar mekanizmalarında halkın seçtiği organların uzun mücadeleler sonucunda iş başına gelmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır (Kılınç, 2016:447-510).

Temelleri parlamenter sistemin beşiği olarak anılan İngiltere'de atılmış ve yine bu ülkede yaşanan demokratik kazanımlar sistemin ana omurgasının belirlenmesine vesile olmuştur. İngiltere'de kralın iktidarını sınırlandırmak için soylular ve toprak sahiplerinin 1215 tarihinde imzaladığı Magna Carta, demokratik ilkelerinin zeminin oluşturması açısından da ayrıca önem taşımaktadır (Akgül, 2010:92; Özer, 2003: 66-67).

Kuvvetler ayırımı ilkesinde, kuvvetlerin birbirinden sert ve yumuşak ayırımına göre hükümet sistemlerinin belirlendiği göz önüne alındığında, parlamenter sistemin kuvvetlerin birbirinden yumuşak ve dengeli bir şekilde ayrıldığını söyleyebiliriz (Özer, 1981: 66). Bu bağlamda parlamenter sistemde, meclis hükümetinden farklı olarak yürütme fonksiyonu, ayrı bir güç olan yürütme erkine verilmiştir. Demokratik ülkelerin çoğunda benimsenen bu sistem; kuvvetler arasındaki ilişkilerin yumuşak ve dengeli olması nedeniyle, kuvvetlerin sert ayırımına dayanan başkanlık sisteminden ayrılmaktadır. İşte bu ayırım sayesinde parlamenter sistemde, yasama ve yürütme organlarının birbirlerini etkilemesi başkanlık sistemine göre daha kolaydır. Çünkü yasama içinden çıkan yürütme her zaman yasamanın güvenine ihtiyaç duymaktadır (Gözler, 2004:82-110).

Yasama ve yürütme arasındaki bu bağ sadece fonksiyonel bir bağ olmayıp, aynı zamanda organik bir bağ olma özelliğini de taşımaktadır. Çünkü parlamenter sistemde istisnai hallerin dışında genellikle yasama organı içerisinden seçilen hükümet üyeleri (bakanlar kurulu), bu hükümet sisteminin kuvvetler ayrılığından ziyade kuvvetlerin daimi işbirliğine dayalı bir sistem olduğunu göstermektedir (Kılınç, 2016:447-510). Yasama ve yürütme erkinin bu denli iç içe olması yürütme organının ayrı bir hukuki kişiliğinin olmasına engel teşkil etmemektedir. Çünkü sistemin doğası gereği bu iki kuvvet birbiriyle sürekli temas halinde olmak zorundadır. Her iki erkin de yetkileri anayasal olarak tanımlanmış olup, birbirlerine emir veya direktif vermeleri de mümkün değildir. Ters bir durumda sistemin temel kriterleri dışına çıkmış olur ki, bu da sistemi daha çok meclis hükümet sistemine yakınlaştırır (Küçükoba, 2014:3-17; Turhan, 2003: 55).

Parlamenter sistemin sahip olduğu özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Eldem, 2007: 9-10):

- **İki başlı yürütme:** Parlamenter sistemin tarihi süreci incelendiğinde, sistemin en temel özelliklerinden birisi olduğu açıkça görülecektir. Özellikle mutlak monarşilerde kralın iktidarı millet meclisi tarafından yani parlamento tarafından dengelenirken, ortaya krala karşı sorumlu olan yürütme erkinin (bakanlıklar) parlamentoya karşı sorumlu bir organa evrilmesinde başbakanlık kurumunun ortaya çıktığını görmekteyiz. Parlamenter sistemdeki bu gelişim trendi; sadece istendiğinde kendisine danışılan meclislerden, yasama yetkisini etkin bir şekilde kullanan parlamentoya dönüşüm süreci ile de birliktelik arz etmektedir.
- **Hükümetin parlamentodan çıkması:** Parlamenter sistemde hükümetler parlamentodan çıkmakta olup, hükümetin ve kabinenin üyeleri de genellikle parlamentonun da üyeleri durumundadır. Bununla birlikte hükümet yahut kabineye dışarıdan bir bakan alınabilir. Buna karşın başbakanın parlamento üyesi olması, bu sistemin zorunlu şartlarından biridir. Parlamenter sistemlerde devlet başkanı çoğunluk liderini başbakan olarak atamakta ve hükümet meclisten güvenoyu almaktadır. Hükümet ve parlamento her ne kadar işlevsel açıdan birbirinden ayrılabilir ve bağımsız olsa da hükümet ve üyelerinin parlamento komisyonlarında görev alması ile güçler ayrılığı zedelenmektedir.
- **Parlamentoya karşı siyasi sorumluluk:** Parlamenter sistemin ayırt edici özelliği, bakanlar kurulunun parlamentonun güvenine sahip olması ve bu güveni taşıdığı müddetçe görevini sürdürmesidir. Hükümetin varlığının parlamento güvenine bağlı olması siyasi bir denetim mekanizması oluşturmakta olup parlamentonun hükümet üzerindeki denetimiyle ilgili olarak hükümetin ortak sorumluluğu ve hükümet üyelerinin tek tek kişisel sorumlulukları şeklinde iki tür siyasi sorumluluk mekanizması söz konusudur. Doğrudan halk tarafından seçilmemesinden ötürü hükümetin halka karşı doğrudan bir sorumluluğu söz konusu değildir. Buna karşın devlet başkanının da siyasi bir sorumluluğu söz konusu değildir.

Parlamenter hükümet sistemi her ne kadar kuvvetler ayrılığı ilkesine dayansa da bu sistemde kuvvetler ayrılığı teorisiyle bağdaşmayan bazı hususların altının çizilmesinde fayda vardır. Örneğin sistemde erklerin birbirini etkilemesini sağlayan yasama organının yürütme organını denetleme araçları (meclis araştırması, meclis soruşturması, soru, gen soru) ve yürütme organının meclisi fesih yetkisinin kuvvetler ayrılığı ilkesiyle çelişir bir görüntü vermektedir. Bununla birlikte kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan parlamenter sistemde, yasama ve yürütmenin çok fazla iç içe olması sistemin temel mantığına da ters düşmektedir. Uygulamada oluşan bu durum, parlamenter sistemin aslında

kuvvetlerin birbirinden tam manasıyla ayrılmadığı aksine faaliyetlerinin devamı için birbirine bağlı olduğu bir sistemi ifade ettiği söylenebilir (Stephan ve Skach, 1994: 120; Küçükoba, 2014:3-17).

Kuvvetlerin kesin bir şekilde ayrılmadığı parlamenter sistemde, sorumsuz bir devlet başkanı bulunmaktadır. Kuvvetler arasında hiyerarşik bir sıralamanın bulunmadığı ve kuvvetler arasında işbirliği olan bu sistemde, erkler arasındaki mevcut olan bağımlılık direk göze çarpmaktadır. Parlamento ile hükümet (bakanlar kurulu), güvenoyu ve fesih mekanizmalarını birbirlerine karşı denge aracı olarak kullanmaktadır. Parlamenter sistemde yasama ve yürütme erki arasında organik ve fonksiyonel ilişkiler, ülkenin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi için önem teşkil etmektedir. Çünkü fonksiyonel olarak kanun tasarıları yürütme tarafından hazırlanmakta ve meclise sevk edilmektedir. Mecliste bir dizi yasama faaliyetinden sonra kabul edilen yasa tasarıları, uygulanmak üzere tekrar yürütmenin önüne gelmektedir. Aslında sürekli bir döngünün varlığından bahsedebiliriz. Yapısal olarak ise yürütme, yasama faaliyetini yerine getiren meclis tarafından seçilmekte ya da görevlerine son verilmektedir (Fendoğlu, 2010: 9) .

1.2. Başkanlık Sistemi ve Özellikleri

Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı teorisinin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. İlk somut örneğini Amerika'da gördüğümüz bu sistem, 1787 tarihli Amerikan Anayasa'sında yasal bir görünüm elde ederek uygulamaya geçmiştir. Parlamenter sistem gibi tarihsel bir geçmişi olmayıp, kurucu meclisin tartışmaları sonucunda vücut bulan temsili bir hükümet sistemidir. Başkanlık sisteminde temel erkler arasındaki ayırım çok keskindir. Ancak sistem kuvvetler arasındaki öyle bir denge mekanizması geliştirmiş ki, bütün erkler birbirini kontrol eder konumdadır (Kuzu, 2013:19-26).

Sistemin temel belirleyicileri olan yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında ki sert ayırım sebebiyle, kuvvetlerin her birisi özgün hareket etmektedir. Kendilerine verilmiş anayasal yetkiler çerçevesinde kendi faaliyetlerini icra eden kuvvetler, birbirlerinin faaliyet alanlarına da müdahalede bulunamaz. Dolayısıyla başkanlık sistemi yasama, yürütme ve yargı erklerine maksimum hareket esnekliği sağlarken, denge ve fren mekanizmalarıyla da etkin bir kontrol mekanizmasına sahip sistem olarak göze çarpmaktadır (Efe ve Kotan, 2015: 65-94).

Diğer sistemlerde olduğu gibi yasama ve yürütme arasında yaşanan ilişkiler, başkanlık sistemini de karakterize etmekte, bu bağlamda özellikle yasama ve yürütme erklerinin faaliyet alanlarının tanımlanarak net bir şekilde ayrılması sistemin odak noktasını oluşturmaktadır. Başkanlık sisteminde temel erkler arasındaki ayırım hem fonksiyonel hem de organik olarak belirgindir. Parlamenter sistemde, yürütmenin yasama içerisinden çıkması kuvvetlerin organik ayırımından ziyade fonksiyonel bir ayırma tabi tutulmasını gerekli kılmaktadır. Başkanlık sisteminde yasama erki yürütmenin uygulayacağı yasaları belirlerken, yürütmede belirlenen yasalar doğrultusunda sistemin çalışmasını sağlamaktadır (Hakyemez, 2011:4-26).

Başkanlık sistemini karakterize eden bazı özellikleri vardır. Bu özellikleri sıralamak gerekirse (Beceren ve Kalağan, 2007:163-181):

- ✓ Yasama ve yürütme erkleri birbirlerinin varlığına son veremezler. Meclis içerisinden çıkmayan ve ayrı bir seçimle meşruiyetini millettten alan yürütme erkinin yasamaya karşı siyasi sorumluluğu yoktur.
- ✓ Sistemde denge ve fren sistemi öyle bir şekilde tanzim edilmiştir ki, yasama ve yürütme erkleri birbirlerinin yaptığı işlerin yerindeliliğini kontrol eder.
- ✓ Parlamenter sistemde olduğu gibi yürütme erki çift başlı değildir. Yürütmenin başı aynı zamanda devlet başkanıdır ve yürütme erkinin görev ve sorumluluğu tek başına üstlenir. Başkana karşı sorumlu olan bakanların siyasi sorumlulukları yoktur.
- ✓ Başkanın yasamaya karşı siyasi sorumluluğu olmasa da, görev esnasında yapmış olduğu fiillerden dolayı cezai sorumluluğu (impeachment) saklıdır. Temsilciler meclisinin başkanın cezai sorumluluğu noktasında almış olduğu kararlar, Federal Anayasa Mahkemesi Başkanının başkanlığında senato tarafından yargılanır ve görevine son verilebilir.

- ✓ Kongre adı verilen yasamada iki yapılı bir meclis söz konusu olup, yürütme organının üyeleri meclis dışından seçilir.

Kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemi bağlamında kuvvetlerin sert ayrımına dayalı başkanlık sisteminde, yürütme erkinin bütün görev ve yetkileri başkan tarafından kullanılmaktadır. Başkan ülkenin dış politikasının belirlenmesinden, kamu diplomasisine ve hatta orduyla ilgili hayati konularda yetkili karar merciidir. Aynı zamanda devletin de başkanı olan başkan, bir yönüyle de yasamanın da başıdır. Siyasi sorumluluğu tek başına üstlenen başkan, yürütme erkinin çok yönlü faaliyet alanlarında etkin olmak adına bakanlardan yararlanmaktadır. Başkanın görev alanlarına giren konularda danışmanlık yapan bakanların (sekreter), siyasi sorumluluğu yoktur. Her türlü faaliyet alanlarında son karar mercii başkandır. Bu denli geniş yetkileri olan başkanın, bütçe önerme yetkisi yoktur. Bu yetki anayasa ile yasamaya verilmiştir. Ancak zaman içerisinde başkanın yetki ve itibarı sürekli artış kaydetmiştir. (Kahraman, 2012:438-439).

Kuvvetler ayrımının sert bir şekilde tatbik edildiği başkanlık sisteminde, yasama yetkisi sadece kongreye aittir. Başkanın hiçbir şartta yasa önerme yetkisi yoktur. Anayasaya göre yasa yapma yetkisine sahip olan kongrenin, hiçbir çalışmasına ne başkan ne de bakanlar katılamaz. Ancak başkan ve bakanlar, lobiler üzerinden yasamadaki komisyonları etkileyebilirler. Uzun bir yasama sürecinden sonra kabul edilen yasalar, onaylanmak üzere başkanın önüne gelmektedir. Başkanın bu noktada cep veto, kısmi veto ve paket veto olmak üzere üç tane veto hakkı bulunmaktadır. Başkanın yasama karşısındaki bu veto kartları, yasalasmayı tam manasıyla engelleyememesine rağmen, geri iade edilen yasaların 2/3 gibi nitelikli çoğunluğun kongrede kolay sağlanamaması açısından son derece önemlidir (Parsak, 2012:2-9).

Başkanlık sisteminde yasama ile yürütme erklerinin uyumlu çalışması gerekmektedir. Çünkü yürütme erkinin başı ile kongre arasında meydana gelecek bir sürtüşmede arabuluculuk yapabilecek mekanizmaların yokluğu sistemi tıkanma noktasına getirebilir. Bu yüzden başkan ile kongrenin olabildiğince iyi ilişki içinde olmaları, anlaşmazlık ve uyuşmazlıklardan kaçınmaları, hatta istişarelerde bulunmaları kaçınılmaz bir zorunluluktur (Kütük, 2012:94-100).

Başkanlık sisteminde yürütme erkine verilen geniş faaliyet alanı, yürütmenin başı olan başkanın her konuda bilgi sahibi olmasını gerekli kılmaktadır. Başkan bu bilgi açığını bakanlar aracılığıyla kapatır. Başkanın yönetsel kapasitesini artıran bakanlar (sekreterler), parlamenter sistemdeki gibi yasama içerisinde seçilmemektedir. Dolayısıyla da yasamada herhangi bir oy hakları da bulunmamaktadır. Bakanlar senatonun onayı ile başkan tarafından seçilirler ve senatonun onayı olmaksızın başkan tarafından görevden alınabilirler. Her alanda bakanlardan danışmanlık hizmeti alan başkan, sorumluluk bilinciyle nihai kararını verir. Başkanlık sisteminde başkan meşruiyetini millettten aldığı için kendisini seçen halka karşı birinci derecede sorumlu iken, bakanlar böyle bir sorumluluğu yoktur. Bakanlar ancak kendisini atayan başkana karşı sorumludurlar. Bakanların başkanın dışında yasama veyahut yargı erklerine karşı herhangi bir sorumlulukları yoktur. Millettten aldığı oy ile sorumluluğu üstlenen başkan, memleket meselelerini alanında uzman olan bakanları ile görüşmekte ve son kararını buna göre vermektedir (Küçükoba, 2014:34-35).

Başkanlık sisteminin benimsendiği ABD’de, yargı erki yüksek mahkeme ve federal alt mahkemelerince kullanılmaktadır. Anayasal zeminde kendisine yasaları denetleme yetkisi verilen Federal Mahkeme, başkan ve senatonun işbirliği ile biri başkan olmak üzere toplamda dokuz üyeden oluşmaktadır. Kararlar altı üyenin toplanmasıyla alınabilir. Kaydı hayat şartıyla başkan tarafından atanan üyeler, isterlerse yetmiş yaşından sonra tam maaş ile emekli olabilirler. Mahkeme, başkanın kararlarını ve kongre tarafından yapılan yasaları "anayasaya aykırı" olarak nitelendirerek iptal edebilir. Kendisini anayasanın yorumlayıcısı olarak gören mahkeme, yasaları zamanın şartlarına göre yorumlayarak günümüz şartlarına uyarlamaktadır (Kuzu, 2013: 35-36).

1.3. Yarı Başkanlık Sistemi ve Özellikleri

Siyaset bilimi literatürüne Fransız V. Cumhuriyet Anayasa’sı ile giren yarı başkanlık sistemi, ilk olarak Fransız Le Monde Gazetesi’nin kurucusu Hubert Beuve-Mery tarafından kullanılmıştır. Ancak

akademik anlamda bu kavramın yoğun bir şekilde tartışılmasını sağlayan isim ise Maurice Duverger'dir. Yarı başkanlık sistemi genel olarak, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin temel özelliklerini bir araya getiren bir ara sistemdir. Bu sistem literatürde devlet başkanını ön plana çıkaran parlamenter sistem, parlamenter başkanlık sistemi ve yarı parlamenter sistem gibi farklı isimlerle anılmaktadır (Parsak, 2012:11-12).

Yarı başkanlık sisteminin temel unsurlarına baktığımızda, devlet başkanının halk tarafından seçilmesi ve geniş yetkilere sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte yasama içerisinden çıkan hükümet, yasamanın her zaman güvenine tabidir. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, önemli anayasal yetkileri kullanması açısından da meşruiyet yaratmaktadır. Halk tarafından seçilmenin yanında cumhurbaşkanının tek başına kullanabileceği önemli anayasal yetkilere de sahip olması gerekmektedir. Devlet başkanının anayasal yetkilerinin genişliği ile bu yetkilerin uygulamada hangi düzeyde kullanılabilirdiği, benimsenen hükümet sisteminin ne olduğunun belirlenmesinde önemli bir kıstas oluşturmaktadır. Bu bağlamda yarı başkanlık sistemine baktığımızda, yasamanın çoğunluğuna göre başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında gidip gelen bir sistem karşımıza çıkmaktadır (Yazıcı, 2011:92-98; Deniz, 2005: 120-122).

Kuvvetler ayrılığı doktrini temelinde erklerin birbirlerinden sert bir şekilde ayrıldığı başkanlık sisteminde, yürütmenin başı olan başkanın yasama erkinin etki ve müdahalelerinden mutlak suretle korunmuştur. Ancak kuvvetler arası ilişkilerin bu konseptte olmadığı yarı başkanlık sisteminde, milletin direk oylarıyla iş başına gelen başkan ile yasama içerisinden gelen başbakan yürütme erkini paylaşmaktadır. Sonuçta her iki yürütme erki paydaşları birbirleriyle iyi ilişkiler kurmak zorundadır. Bu sistemde özellikle yasama içerisinden çıkan başbakan, parlamentonun sürekli desteğiyle mevcut durumunu koruyabilmektedir (Doğru, 2011:33-36).

Her bir parlamenter sistem ve başkanlık sistemi farklı siyasi kültürler ve kurumsal çerçeveler bağlamında değişiklik arz ederken her iki sistemin özelliklerini de içerisinde barındıran sistem yarı başkanlık sistemidir. Yarı başkanlık sistemi genel itibariyle 3 ana kriterden oluşur (Dunbay, 2012:295-298):

1. Halk tarafından seçilen bir devlet başkanı,
2. Hem cumhurbaşkanına hem de yasamaya karşı sorumlu olan hükümetin varlığı,
3. Son derece etkili siyasi güce sahip cumhurbaşkanının, fiiliyatta da bu gücü aktif bir şekilde kullanması.

Yarı başkanlık sisteminde yasamada yeterli çoğunluğa sahip başkan, anayasanın kendisine tanıdığı güçlü yetkilerle birlikte sistemin merkezinde yer almaktadır. Sistemin merkezinde yer alan cumhurbaşkanı, yürütme yetkisini yasama içerisinden çıkan başbakan ve bakanlar ile paylaşmaktadır. Meşruiyet kaynağını millettten alan ve milletin oyları ile seçilen cumhurbaşkanı ile yasama içerisinden çıkan hükümetin sistemin özelliği sayesinde yürütmenin hesap verebilirliğini daha iyi sağlamaktadır (Hakyemez, 2011:4-26).

2. HÜKÜMET SİSTEMİ DEĞİŞİKLİĞİNİN OLASI ETKİLERİ

2.1. Siyaset ve Kamu Diplomasisine Etkileri

Hükümet sistemi değişikliğinin en çok etkilemesi beklenen başlıklar arasında siyaset kurumları ve kamu yönetimi gelmektedir. Sistem değişikliğinin olası etkileri siyasetçiler, akademisyenler, hukukçular, sivil toplum kuruluşları ve toplumun birçok kesimi tarafından tartışılmakta ve olası sistem değişikliğinin siyasetle ilgili pek çok kurum, uygulama ve alışkanlığı da değiştirmesi beklenmektedir.

2.1.1. Seçim Süreçlerine ve Siyasi Partilere Etkisi

Kuvvetler ayrılığının sert bir şekilde uygulandığı başkanlık sisteminde hem yasama erki hem de yürütme erki halk tarafından ayrı seçimlerle göreve gelmektedir. Yine yarı başkanlık sisteminde yürütmenin ve devletin başı olan cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmekte iken, yürütmenin diğer

ortağı hükümet ise halk tarafından seçilen yasama içerisinde gelmektedir. Parlamenter sistemin uygulandığı ülkemizde ise, yürütme organı meclis içerisinde çıkmakta, çoğunluğu veya koalisyonu sağlayan parti veya partilerce hükümet tesis edilmektedir. Hükümet sistemi değişiklik tercihinin ABD’de uygulanan başkanlık sistemi olması halinde, öncelikli olarak başkanı seçecek olan delegelerin hangi usulle seçileceği noktasına anayasal bir değişiklik yapılması ve akabinde ise her ilden başkanı seçecek olan delege seçiminin yapılması gerekmektedir. Siyasi partilerce aday gösterilecek delegeler, o ilin başkan tercihinin yanında siyasi tercihinin de belirlenmesine vesile olacaktır. Ülkemizde kamu hizmetlerinin sunumu esnasında iktidar partisinden milletvekili çıkaramayan illerin, özellikle de yerel yöneticileri de başka partilerden ise yerel yöneticileri iktidar partilerinden olan illere göre bir dışlanmışlık yaşayabilir. Özellikle merkezden yerele aktarılacak kaynaklar şeklinde ortaya çıkan bu dışlanmışlık, mevcut hükümet sistemimizde tarafsız olan cumhurbaşkanının tercihleri üzerinde etkili olması beklenmemektedir. Ancak başkanlık sisteminde yürütme düzeyinde temsil edilmeyen farklı grupların mecliste temsili sağlanmış olsa dahi siyasi olarak bazı tehlikeleri içermesi olasıdır. Bu yüzden başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinde doğrudan halk tarafından seçilen cumhurbaşkanının, popülist yaklaşımlarla kendi seçmen kitlesinin dışında bir kesimin beklentilerini yok sayması temsil noktasındaki tartışmaları da beraberinde getirecektir (Oruçlu, 2008:71-72).

Mevcut anayasamız çerçevesinde benimsenen çok partili sistem, parlamenter sistemde yürütmenin güçsüzleştirmekte ve etkinliği düşük hükümetlere sebep olmaktadır. Çok partili sistem, mecliste partilerin tek başına iktidarı için gerekli çoğunluğa ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden anayasamızda koalisyon hükümetlerine sebep olmamak adına %10’luk baraj sistemi getirilerek, çok partili yapının hükümetin kurulmasını zorlaştıran parçalanmışlığı engellenmek istenmiştir. Ancak başkanlık sisteminde yürütme erkinin seçimi belirli bir çoğunluğu öngörmesinden dolayı, sistemde bu tarz bir durumun yaşanması mümkün değildir. Yarı başkanlık sisteminde ise, yürütmenin iki başlı olmasından dolayı, sadece yürütmenin bir tarafı olan hükümetin meclisteki çoğunluğu dikkate alması gerekmektedir. Yine ülkemizdeki parti sisteminin disiplinli olmasından dolayı, neredeyse bütün kararlar lider tarafından alınmakta ve uygulama noktasında bağlılık hat safhaya ulaşmaktadır. Bununla birlikte seçime girecek milletvekilleri adaylarının parti liderleri tarafından belirlendiği ülkemizde, milletvekillerinin kayıtsız şartsız lideri desteklemesi zorunlu olmaktadır. Oysa başkanlık sisteminin uygulandığı demokratik ülkelerde, disiplin yönünden partiler serbest hareket edebilmekte ve parti üyeleri sert bir disiplin kurallarına tabi tutulmamaktadır. Dolayısıyla parlamenter sistemde hükümetlerin ömürleri, yasamadaki çoğunlukla direk bağlantılı olduğundan, mevcut sistem söz konusu çoğunluğu sağlamanın bir aracı olarak parti disiplinine önem vermek zorundadır. Böylesi bir durumda vekillerin özgün iradeleriyle kararlarını verdiğini söylemek zordur. Olası sistem değişikliğinde getirilmesi düşünülen başkanlık sisteminde ise, vekiller serbest parti sistemi gereği özgürce kararlarını verebilmekte ve bu bağlamda da yasamanın verimliliği ve kalitesi artmaktadır (Kahraman, 2012:431-457).

2.1.2. Yasama ve Yürütme İlişkilerine Etkisi

Parlamenter sistemde yasamanın içerisinde çıkan hükümet, yasama faaliyetleri üzerinde de son derece etkilidir. Kanunlaşan yasalara baktığımızda bunların çoğunun bakanlar kurulundan gelen yasa tasarıları sonucu kanunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte meclis gündeminin belirlenmesi noktasında da hükümet son derece belirleyicidir. Dolayısıyla parlamenter sistemde, hükümetin talep ve istekleri doğrultusunda yasalaşma süreci yaşanmaktadır.

Bununla birlikte başkanlık sisteminde ise kuvvetler ayrılığının net bir şekilde tatbik ediliyor olması sebebiyle yasama ve yürütme arasındaki ilişkiler oldukça zayıftır. Başkanlık sisteminde kuvvetler birbirlerinin görev alanlarına müdahalede bulunamadığından, yasama ve yürütme süreçlerinde etkinlik ve etkililik beklenmektedir. Ancak bu sistemde de yasama çoğunluğuyla aynı ideolojiye sahip ve yürütme erkinin hâkim gücü olan başkanın varlığı, yasama faaliyetlerini popülist işlemler sürecine dönüştürebilir. Parlamenter sistemde cumhurbaşkanının partisiyle olan ilişkisinin kesilmesi sonucu tarafsız davranması, yasaların siyasal çekişmelerin ötesinde aslına uygun bir şekilde düzenlenmesini olanaklı kılmaktadır. Bunun aksine başkanlık sisteminde başkan seçmenlerine karşı siyasi eğilimleri

ve politikaları bağlamında yaklaşacak, popülist yaklaşımlar sistem tıkanmalarına yol açabilecektir. Parlamenter sistemde hükümetten gelen yasa tasarıları sayesinde, toplumsal geri bildirimleri takip etmek zorunda kalmayan meclis, başkanlık sistemindeki kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği bu durumdan yararlanamayacaktır. Böylelikle yasamanın toplumsal sorunları daha çok analiz ederek, yasama süreçlerinde toplumun bütün katmanlarından faydalanması gerekecektir (Oruçlu, 2008:69-74).

Başkanlık veya yarı başkanlık sisteminde başkan konumunda bulunan kişinin halkoyuyla seçilse de bazı durumlarda kararname çıkarma yetkisi bulunması halinde bunun sağlıklı bir şekilde kullanılacağına garantisizdir. Bu durumun yol açabileceği tartışma siyasi gündemde ve düzende ciddi sarsıntıya yol açabilir. Bu tarz bir yetki Fransız siyasetini arka arkaya ciddi bunalımlara sürüklemiştir. Şayet başkanın meclisi fesih yetkisi de olur ise, siyasi kararlarla alınan fesih kararları sistemi her an bir bunalımla karşı karşıya bırakabilir (Deniz, 2005:138-139).

Cumhurbaşkanının yasamaya ilişkin yetkileri arasında yer alan meclisin onadığı yasaların cumhurbaşkanınca yeniden görüşülmek üzere meclise tekrar gönderilmesine ilişkin yetki, esasen parlamenter sistem için uygun bir yetki olsa da yetkinin kötüye kullanılması halinde meclis ile cumhurbaşkanı arasında çatışma yaşanması kuvvetle muhtemeldir. Bu tarz çatışmalarla yakın zamanda ANASOL-M (DSP-MHP-ANAP Koalisyonu) koalisyonu döneminde karşılaşmıştır. Ayrıca cumhurbaşkanının yasaları yeniden görüşülmek üzere meclise göndermesi halinde meclisin cumhurbaşkanının isteklerine göre değişiklik yapabilme durumu düşünülecek olursa, cumhurbaşkanının direkt olarak olmasa da yasa teklif etme hakkına sahip olması gibi bir durum ortaya çıkar ki bu yetki parlamenter sistem modeline aykırıdır. Parlamenter sistem ile uyumlu olmayan diğer bir cumhurbaşkanı yetkisi de yapılan anayasa değişikliklerinin meclise iade edilmesi yetkisidir. Parlamenter sisteme bakıldığında belirtilen bu yetki türünün olmadığı, ancak cumhurbaşkanının anayasa mahkemesine iptal davası açma hakkına sahip olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı yürütme alanında sahip olduğu yetkiler her zaman üzerinde en fazla tartışılan yetkiler olmuş olup, bu yetkilerin parlamenter sistemi yarı başkanlık sistemine dönüştürdüğü iddia edilmektedir. Bu hususla ilgili olarak örnek verilmesi gerekirse, gerekli olan koşullarda bakanlar kuruluna başkanlık yapması, cumhurbaşkanının yürütmeye etkin olarak katılmasına imkân tanımaktadır ve bu yetki parlamenter sisteminde karşılaşılmayan bir durumdur. Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan bakanlar kurulu tarafından alınmış olan kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan etmek gibi kararlar da parlamenter sistemde bir devlet başkanına verilen sembolik yetkilerden çok daha etkili yetkilere sahiptir. Bu kararlar bakanlar kurulu ile beraber alınsa da sıkıyönetim ve olağanüstü hal döneminde çıkarılan kararnamelere karşı yargı yolunun açık olmaması bu yetkinin önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Ay, <https://www.mevzuatdergisi.com/>, 2004).

Yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanına verilen meclisi kendi inisiyatifini kullanarak fesih etme ve meclis güvenine sahip olan bir hükümeti azletme yetkileri, sistemdeki tıkanıklığa çözüm getireceğine dair görüşleri destekler niteliktedir. Ancak ülkemiz örneğinde bu yetkilerin keyfi kullanılmasına mani olacak mekanizma bulunmamasının yanı sıra, bu tarz bir mekanizmanın kurulması da oldukça güçtür (Alaca, 2012: 103).

2.1.3. Siyasal İstikrar ve Kamu Yönetimine Etkisi

Ülkemizde yaşanan hükümet sistemi tartışmalarının temelinde, mevcut sistemimizin yaratmış olduğu istikrarsızlıkların yattığı ileri sürülmektedir. Bu tezi savunanlara göre yasama içerisinden çıkan hükümet, daima meclisin güvenine tabidir. Bu bağlamda meclis istediği zaman hükümetin siyasal sorumluluğunu sorgulayabilir ve yeterli çoğunluk da sağlanırsa görevden bile alabilir. Parlamenter sistemde yasama içerisinden çıkan hükümet açısından böylesi bir durumun yaşanması her zaman muhtemeldir. Meclis tarafından görevden alınma riskiyle karşı karşıya kalan hükümet, siyasal programlarını gerçekleştirilmeden görevden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Böylesi durumların sık yaşandığı ülkemizde, 1970 ile 1980 yılları arasında çeşitli nedenlerle 12 hükümet kurulmuştur. Ortalama ömürleri kısa vadeli projeleri bile yapacak kadar olmayan bu hükümetlerin, siyasal istikrarı sağlama noktasından ne kadar uzak olduğu da ortadadır (Aydn, 2012:65-69; Uluşahin, 1999:34-38).

Yaşanan siyasal istikrarsızlıklara sadece hükümet sistemlerinin özelinde ise parlamenter sistemin sebep olduğunu düşünmeyenlerde bulunmaktadır. Bunlara göre siyasal sistem, içerisinde hükümet sistemlerini de alan çok kompleks bir yapıdan oluşmaktadır. Parlamenter sistemin sonuç itibariyle istikrarsız hükümetlere sebep olduğunu kabul edilmekle birlikte, aslında hükümetlerin etkinliğini düşüren sebep koalisyon hükümetleridir. Bu duruma sebep olan da çok partili siyasi sistemdir. Ülkemizde çok partili siyasi sisteminin yaratmış olduğu koalisyon hükümetleri yürütme erkinin güçsüzleşmesine, güçsüz hükümetlerde siyasi istikrarsızlıklara sebep olmaktadır. Bu bağlamda özellikle 1982 anayasasında yürütme erkinin güçlendirilmesi amaçlanmış ve cumhurbaşkanının yetkileri oldukça geniş tutulmuştur. Sorumsuz bir cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılması yerine asıl sorumlu olan hükümetin yetkilerinin artırılmaması, siyasal istikrarsızlıkların temelinde olan güçsüz ve etkisiz hükümetlerin oluşmasına engel olamamıştır (Kahraman, 2012:445).

Ülkemiz için mevcut sistemin yaratmış olduğu istikrarsızlığı önlemek adına başkanlık ve yarı başkanlık sistemini önerenlerin gerekçeleri dikkate alındığında, ortak noktalarının yürütmenin güçlendirilmesi ve bu sayede hükümet istikrarsızlıklarının önlenmesi olduğu görülmektedir. Sürekli büyüyen ve dinamik bir ülke olan Türkiye'nin kronikleşmiş sorunlarına çözüm üretmek adına yürütmenin güçlendirilmesi zorunlu bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam bu noktada yeni bir sistem önerisi olarak gündeme gelen başkanlık sistemi, güçlü yürütmeyi etkin kılması ve hükümet istikrarsızlıklarını önlemesi noktasında değerlendirilmektedir (Güngör, 2004:79). Bu bağlamda başkanın direk halk tarafından seçilmesi, yürütmenin parlamenter sistemde yaratacağı iki başlılığı önlemesi ve yasamanın yürütme erkini görevden alamaması gibi özellikleriyle başkanlık sisteminin siyasal istikrarı sağlayacağı beklenmektedir.(Kuzu, 2013:72-78). Gözler (2000:25-47), başkanlık sisteminin istikrar ve etkinlik için ülkemiz açısından uygulanabilir olarak değerlendirmekte ve yürütmenin istikrarını sağlayacağını ileri sürmektedir. O'na göre, yürütmenin tek kişiden oluştuğu başkanlık sisteminde, sabit görev süresi sayesinde sisteminde mutlak bir istikrar mevcuttur. Bununla birlikte Gözler, yürütmenin etkinliği için kararnameli başkanlık sistemi önerisinde bulunmuştur. Ancak yürütmenin istikrarı için önerilen başkanlık sisteminde, meşruluğunu kaybetmiş bir başkanın görevden el çektilmesinin zor olması sistemi katılaştırmaktadır (Yüksel, 2015:139). Bu bağlamda meşruluğunu kaybeden bir başkanın, antidemokratik eğilimler göstermesi durumunda sistemin bazı risklere gebe kalacağı da ileri sürülmektedir. Sistemin bu sert yönünün de dikkate alınarak, antidemokratik uygulamalara evrilmemesi için gerekli denge mekanizmalarının oluşturulması elzem bir hal almaktadır (Deniz, 2005:142).

Hükümet sistemi değişikliğinin sistemin istikrarına yönelik etkilerinin yanında muhtemelen en fazla etkiyi kamu yönetimi üzerinde göstermesi beklenmektedir. Bilhassa etkin, verimli ve tarafsız sunulması gereken kamu hizmetlerinin, liyakat esasına göre atanan idari ajanlar tarafından verilmesi önemli bir husustur. Söz konusu sistem değişikliğinin kamu bürokrasisi ve hizmet sunumu noktasında da değişikliğe sebep olacağı ileri sürülmektedir. Kamu yönetiminin işleyişi, yürütmenin başı konumundaki başkanın sorumluluğunda gerçekleştirilecektir. Bakanların başkanca atanmış danışmanlar olduğu bu durumda herhangi bir kamu kuruluşunun başında olacak bir bakan işlem ve eylemler nedeniyle yalnızca başkana karşı sorumlu olacaktır. En küçüğünden en büyük yürütme kararına tüm süreçler başkan tarafından belirlenecektir ki bu durum her iktidar dönemi için yürütme fonksiyonunun ve kamu hizmetlerinin değişmesine yol açacaktır. Kamu personelinin seçiminde de buna benzer olumsuzluklar ortaya çıkacak, kamu çalışanları başkan tarafından sık sık değiştirilecektir. Bu yetkinin bir siyasi partinin ve görüşün temsilcisi olarak seçilen başkan tarafından yürütülmesinin ne derece doğru olacağı tartışmalıdır. Burada sistem karşıtlarının dile getirmiş olduğu endişe, kamu yönetiminin tüm kademelerinin partililerce doldurulmasıdır (Oruçlu, 2008:73-74; Güler, www.yayed.org, 2007).

2.1.4. Uluslararası İlişkilere Etkisi

Ülkelerin uluslararası ilişkilerinin belirlenmesinde, anayasanın bu anlamda kurumlara vermiş olduğu yetki ve sorumlulukların tespit edilmesi önemlidir. Karar vericiler olarak hangi kurumun ne kadar yetkili olduğu, uluslararası ilişkilerdeki yaklaşım ve tercihlerin belirlenmesinde zaruri bir altyapı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarihsel süreçte ülkemizin uluslararası ilişkiler bağlamında

ciddi değişimler yaşıdığına dair güçlü emareler bulunmamaktadır. Dış politikada şüphesiz tarafsız olan cumhurbaşkanının konumu, ülkemizin uluslararası ilişkilerdeki yönünün belirlenmesinde etkili olagelmıştır. Ancak mevcut sistemimizde yürütmenin siyasi olarak sorumlusu olan hükümetin, uluslararası ilişkileri tanzim ederken ülkenin dünü ile bugünü ve geleceği noktasında tarafsız olan cumhurbaşkanı gibi değil de siyasi süreçlere göre uluslararası ilişkileri belirlediği görölmektedir. Bu yönüyle cumhurbaşkanının dış politika konusunda hükümete göre daha dengeli bir dış politika uyguladığı söylenebilir. Ancak özellikle 2007 sonrası cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ve partisiyle olan bağının devam etmesine yönelik anayasa değişikliği göz önüne alındığında, benimsenecek olan dış politikanın hangi çerçevede ve kim tarafından çizileceği belirsizliğini korumaktadır (Oruçlu, 2008:75).

Kuvvetlerin net bir şekilde ayrıldığı başkanlık sisteminde yürütmenin tek sorumlusu olan başkan aynı zamanda uluslararası ilişkilerin ve dış politikanın belirlenmesi noktasında da önemli bir misyonu vardır. Başkanlar özellikle dış politikanın belirlenmesinde, kuvvet kullanımına yönelik politika araçlarından çok sık yararlanmışlardır. Devletin ve yürütmenin başı olan başkan uluslararası organlarda ülkeyi temsil ettiğinden, kongrenin de onayını almak suretiyle anlaşmalar yapmakta ve yeni ülkeleri tanımaktadır. ABD örneğinde de görüldüğü üzere, başkan Clinton döneminde teknolojik büyümeye odaklanılırken, başkan Bush dönemde işgalci bir dış politika izlenmiştir. Burada senatonun ne denli caydırıcı olduğu da aşikârdır. Yani başkan siyasi görüşüne bağlı olarak bir dış politika takip edecek, bu konuda zaten çoğunluğu aynı siyasi partiden meydana gelen meclis de benzer tutumlar sergileyecektir (Oruçlu, 2008:75). Yarı başkanlık sisteminde de özellikle uluslararası ilişkilerde güçlü yetkileriyle yürütmeyi şahsında temsil eden cumhurbaşkanının belirleyici olduğu görölmektedir. Yarı başkanlık sisteminin örnek uygulamalarının görüldüğü Fransa, V. Cumhuriyet anayasasına kadar geçen sürede yürütme erkinin istikrarsızlıkları sebebiyle, dış politikada yasamanın daha etkin olduğu görölmektedir. Özellikle Cezayir ayaklanması esnasında ülke içi siyasal sistemde meydana gelen istikrarsızlıklar, dış politika süreçlerini de etkilemiştir. Dolayısıyla Fransa 1958 tarihli anayasa ile yürütme erkini güçlendirirken, uluslararası ilişkileri belirleme noktasında halk tarafından seçilen cumhurbaşkanını etkin bir pozisyona getirmiştir. Ülkemiz açısından yapılacak hükümet sistemi değişikliği bağlamında hangi hükümet sistemi benimsenirse benimsensin, ülkemizin jeopolitik konumu ve çok sıcak bir bölgede olduğu unutulmamalıdır. Son zamanlarda sınırlarımızda gelişen olayların, ülkemize kayıp olarak dönmemesi için çok yönlü, tutarlı ve uluslararası uygulamalarla çelişmeyen bir dış politikanın belirlenmesi elzemdir. Bu bağlamda politika belirleyicilerin yetkilerinin anayasal açıdan net bir şekilde tanımlanması ve sorumluluk yüklenmesi önem arz etmektedir (Emiroğlu, 1999:42-69).

2.2. Anayasaya ve Anayasal Yargıya Etkileri

Ülkemizde olası hükümet sistemi değişikliği bağlamında getirilmesi önerilen sistemlerin adı ne olursa olsun, mevcut hukuksal alt yapıımız üzerinde ciddi bir değişim yaratacağı bilinmektedir. Bu çerçevede özellikle anayasal zeminde yapılması gereken değişiklikler, sistemin uygulama noktasındaki dayanakları olacaktır.

2.2.1. Anayasaya Etkisi

Ülkemizde olası sistem değişikliği, şüphesiz en çok üzerinde durulması gereken etkilerini anayasa üzerinde gösterecektir. Hükümet sistemi değişikliği ile ilgili olarak, AK Parti hükümeti iki alternatif üzerinden yol haritası çıkartmıştır. Birinci alternatif yola göre öncelikli olarak yamalı bohçaya dönen mevcut anayasanın meclisteki bütün partilerin de katılımıyla ve mümkün olan bütün taraflara da ulaşarak yeni bir anayasa üzerinden hükümet sistemini değiştirmektir. Ancak bu birinci yol meclisteki bütün partilerin eşit oranda temsil edildiği bir anayasa değiştirme komisyonu kurulmasına rağmen başarılı olamamıştır. İkinci yol ise, kısmi bir anayasa değişikliği ile hükümet sistemini değiştirmektir. Bu bağlamda mecliste yeterli çoğunluğa sahip olmayan Ak Parti tarafından başka bir bahara bırakılan hükümet sistemi değişikliği çalışmaları, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin anayasa değişikliği çıkışıyla tekrar masaya yatırılmıştır. Bahçeli 2007 sonrası anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine müteakip oluşan fiili durumun, anayasa değişikliği ile giderilmesi için

Ak Parti ile ortak bir anayasa değişikliği paketi hazırlamıştır. Olası sistem değişikliğinin uygulanabilmesi için gerekli olan hukuksal metinleri ihtiva eden bu değişiklik ile yürütme ve yasama ilişkileri tekrar dizayn edilmektedir. Bununla birlikte yürütme erkini iki başlılığı cumhurbaşkanı şahsiyetinde birleştirilmekte, bakanlar kurulu ve başbakanlık iptal edilerek yürütmenin sorumluluğu tek başına cumhurbaşkanına verilmektedir. Yürütmedeki bu değişim, kamu hizmetleri sunumunda en yüksek sorumluluğa sahip bakanlıkların teşkilat yapısını da etkilemekte olup, bu bağlamda kamu bürokrasisi ve personel yapısı da bu değişimden etkilenmektedir (Ataay, 2013:266-294; Bahçeli, www.ntv.com.tr, 2016)

Olası hükümet sistemi değişikliğinde yürütmenin ve devletin başı olan cumhurbaşkanının seçimi, görev ve yetkilerinin tekrar düzenlenmesi birinci öncelik olması gerekmektedir. Bu bağlamda cumhurbaşkanının mevcut anayasa ve parlamenter sisteme göre düzenlenmiş yetkileri, yeni anayasa değişikliği ile birlikte yenileriyle revize edilecektir. Bu revizyon sonrasında uygulamada yaşanan sorunlara yönelik tekrar değişikliklerin olması muhtemeldir. Çünkü bu kapsamda yapılan değişikliklerde, devletin temel erkleri arasındaki ilişkiler tekrar tanımlanmakta ve erklerin birbirlerini etkileme araçları da bu bağlamda değişmektedir. Dolayısıyla yeni durumda kurumlar, işleyişler ve yöntemler anayasal düzenlemeler çerçevesinde tekrar tanımlanacaktır. 2007 sonrası mevcut anayasamızda yapılan değişiklikle cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi düzenlendiğinden, yeni revizyonların cumhurbaşkanının yetki ve görevlerini fiilen kullanmasının önündeki engelleri kaldırmak adına büyük bir açılım yaratacağı ileri sürülmektedir (Alaca, 2012:98).

Ülkemiz için alternatif öneriler arasında yer alan başkanlık sisteminde yürütmenin ve devletin tek ve sorumlu başı başkandır. Başkanlık sisteminde yürütme erkine yönelik tüm yetki ve görevler fiilen başkan tarafından kullanılmaktadır. Başkanın danışmanları konumundaki bakanların sorumluluğu yoktur. Bu bağlamda tüm sorumluluk halkın oylarıyla seçilen başkana aittir. Mevcut anayasamızda cumhurbaşkanının görev ve yetkileri artırılmaya çalışılsa da, çoğu görev ve yetkilerinin sembolik ve temsile dayalı olduğu görülmektedir (Aydın, 2012:64-69). Dolayısıyla olası hükümet sistemi değişikliğinde cumhurbaşkanının aktif siyaset yapma ve hükümet etme yetkisi bulunmadığından evvela bu yetki ve görevlerin cumhurbaşkanına tanınması gerekecektir. Bunun için cumhurbaşkanının yürütmenin sorumsuz başı olduğuna yönelik hüküm içeren 105. maddesinin değişmesi muhtemeldir. Yine cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin tek tek sayıldığı 104. maddesinde de revizyon yapılacaktır. Devamında cumhurbaşkanının seçim ve tarafsızlığıyla ilgili 101. maddesi ve atamalarla ilgili 108. maddesi de değişecektir. Başkanlık sisteminde başbakan ve bakanlar kurulu olmadığı için muhtemelen başbakanlık organının ve meclis içerisinden oluşturulan bakanlar kurulunun kaldırılması da gerekecektir. Mevcut sistemde yasama içerisinden çıkan hükümeti kuran ve yöneten kişi konumundaki başbakanın yerine başkanlık sisteminde devlet başkanı alacaktır. Başkanlık sisteminde başkanın danışmanları konumunda olan bakanlar için ise, atandığı andan itibaren yasama ile olan bağları kesilecektir. Dolayısıyla mevcut anayasada bu konuyla ilgili olarak da bir düzenlemenin olması kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda başbakan ve bakanlar kurulunun göreve gelmesiyle ilgili anayasanın 109. ve 110. maddelerinde de yeni sisteme uygun değişikliklerin yapılması gerekecektir. Yine yetki ve sorumluluklar açısından bakanların başbakana karşı konumunu düzenleyen 112/2. ve 112/3. maddeleri ile bakanlar kurulunun hükümetin politikalarını yürütmesiyle ilgili olan 112/1. maddesi de değişecektir. Tüm bu değişimlerin yanı sıra merkez teşkilatın kuruluş ve görevleriyle ilgili yasalarda da değişikliğe gidilmesi gerekecektir. Devletin temel erklerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin hükümet sistemlerine göre değişiklik göstermesinden, fesih araçlarının da bu bağlamda tekrar düzenlenmesi gerekmektedir. Kuvvetlerin sert ayırımına tabii başkanlık sisteminde, erklerin birbirlerini feshetmesi mümkün olmadığından yeni anayasal değişikliklerin bu formata uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda mevcut anayasamızda parlamenter sisteme özgü yasamanın fesih araçlarının da düzenlendiği 99. maddesi de yeni hükümet sisteminin özelliğine göre yeniden tanzim edilmesi gerekmektedir. Yasamanın fesih araçları düzenlenirken, yürütmenin yasama üzerindeki denetim mekanizması olarak da tanımlayabileceğimiz seçimlerin yenilenmesini düzenleyen 116. maddesi de tekrar düzenlenmelidir (Oruçlu, 2008:75)

Hükümet sistemi değişikliği sonucunda hukuk sistemimizin büyük oranda değişime tabi olacağı görülmektedir. Başkanlık ve yarı-başkanlık sistemine geçiş tartışmalarının yaşandığı günümüzde, sistem değişikliğinin toplumun tüm katmanlarını ilgilendiren önemli bir husus olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bununla birlikte olası sistem değişikliğinin yararları ve sakıncaları üzerinde kafa yorarak kuvvetlerin birbirlerini en iyi şekilde dengelediği hukuksal düzenlemeyi işler hale getirmek sistemin geleceği açısından hayati öneme haizdir (Beceren ve Kalağan, 2007:163-181).

2.2.2. Anayasa Mahkemesi'ne Etkisi

Ülkemizde hükümet sistemi olarak benimsenen parlamenter sistem, özü gereği kuvvetlerin yumuşak ayırımına dayalı bir sistemdir. Bu bağlamda ülkemizde yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemek ve hukukun üstünlüğünü ortaya koymak amacıyla ilk defa 1961 Anayasa'sında Anayasa Mahkeme'si düzenlenmiştir. 1982 Anayasa'sında da Anayasa Mahkeme'si aynen korunmasına rağmen, yargı ve yasamaya göre yürütme erkinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Kuvvetler ayrılığına dayalı sistemlerde, erklerin birbirlerini kontrol etmesi ve hukuk sisteminin etkin kılınması sistemin demokratikliği ile de yakından ilgilidir (Bila, www.hurriyet.com.tr, 2016)

Kuvvetler ayrılığını benimsemiş demokratik birçok ülkede yüksek mahkeme olarak Anayasa Mahkeme'si düzenlenmiştir. Bu bağlamda başkanlık sisteminin uygulandığı ABD ile yarı başkanlık sisteminin uygulandığı Fransa'da da yasaların anayasaya uygunluğunu kontrol etmek amacıyla yüksek mahkeme düzenlenmiştir (Yüksel, 2015:151-152). Başkanlık veya yarı başkanlık sistemin tercih edilmesi durumunda, Anayasa Mahkeme'sinin bu değişiklikten fazla etkilenmeyeceği beklenmektedir. Çünkü mevcut sistemimizde de devletin temel erkleri arasında olması gereken kuvvetler ayrılığı prensibi, hâlihazırda Anayasa Mahkeme'sinin yargı yetkisi açısından benzer bir görev vermiştir. Burada önemli olan Anayasa Mahkeme'si üyelerinin kim tarafından atandığı ile ilgilidir. Mevcut sistemimizde Anayasa Mahkeme'si üyeleri tarafsız olan cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Ancak özellikle 2007 sonrası cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesiyle birlikte bu durumun değiştiği noktada ciddi endişeler bulunmaktadır. Burada asıl kaygı, bu mahkemelere yapılacak atamaların tarafsız olmayan siyasi bir başkan/cumhurbaşkanı tarafından yapılmasıdır. Politik kaygılarla taraflı bir şekilde yapılacak atamaların, erkler arasındaki ayrıma uygun olmayacağı gibi yargı erkinin bağımsızlığına yönelik kaygıları da artırmaktadır. Oysa genel kabul gören bir anlayışla demokratik ülkelerin tamamında yargının bağımsız olması beklenen bir durumdur. Başkanın kendisinin yaptığı atamaya güvenerek olumsuz bir tablonun çıkmasını beklememesine rağmen, ABD'de başkan Nixon'un istifasına sebep olan tarafsız bir mahkeme kararının varlığı bilinmektedir. Bu denli olumlu bir örneği ülkemiz şartlarında da oluşmasını sağlamak adına hukukun üstünlüğünü teminat altına almak gerekmektedir. Özellikle ABD kamuoyunda hukuk kurumlarına ve kararlarına ciddi bir saygı ve bağlılık vardır. Yargıçlar özgür iradeleriyle başlarına ne gelebileceğini düşünmeden hukuki normlarla ve vicdanlarıyla karar verebilmektedir. Ancak ülkemizde kuvvetlerin birbirlerini etkilemeleri hat safhada iken, halk tarafından seçilen ve güçlü yetkilerle donatılmış cumhurbaşkanının yargı erkini etkisi altına almaması beklenemez. Dolayısıyla yüksek yargı erklerinin atamaları konusunda tarafsız cumhurbaşkanına verilmiş bu yetkinin, hukukun üstünlüğünü ve yargı bağımsızlığını sağlayacak mekanizmalar tarafından seçilmesi yerinde olacaktır (Özkul, 2011:150-151; Oruçlu, 2008:77-78).

2.3. Sistem Değişikliğinin Demokratik Etkileri

Hükümet sistemi değişikliğinin sebebi ne olursa olsun yeni önerilen sistemin halkın yönetime katılmasını özendirmeli, demokratik kural ve kurumların yerleşikliğini desteklemelidir. Bu bağlamda olası sistem değişikliğinin demokratik etkileri, sistemin ülkemizde istikrarı korumak ve geliştirmek adına başarısını da ortaya koyacaktır.

2.3.1. Demokratik Katılıma Etkisi

Ülkemizde mevcut hükümet sisteminin parlamenter sistem olduğu göz önüne alındığında, devletin temel erklerinden olan sadece yasama erki seçimle göreve gelmektedir. Bu bağlamda seçimle göreve gelen yasama organı içerisinden yürütme yani hükümet kurulmaktadır. Oysa başkanlık sisteminde,

devletin üç temel erkenden ikisi seçimle iş başı yapmaktadır. Başkanlık sistemi ile parlamenter sistemi demokratik katılım açısından karşılaştığımızda, başkanlık sisteminin yasama ve yürütme erklerinin her ikisini de halkın seçmesinden ötürü daha katılımcı olduğunu söyleyebiliriz. Böylelikle millet, hem hükümet performansını hem de meclis performansını oylayabilmektedir. Parlamenter sistemde belirli zamanlarda yapılan seçimlerde genel merkezin belirlemiş olduğu adayların seçilmesi, millet iradesiyle bir noktada ters düşmektedir. Bununla birlikte yasama organını seçen milletin, hükümeti seçme hakkı ise yoktur. Parlamenter sistemde sıklıkla karşılaştığımız koalisyon hükümetlerinde ise, seçmenler irade dışı olarak istemedikleri bir partiyle iktidarı paylaşabilmektedir. Bu durumda partiler, başarısız geçen bir dönemin bütün suçunu diğer partilere yükleyebilmekte, millet kimden hesap soracağını bilememektedir (Oruçlu, 2008:78) .

Parlamenter sistemin özü gereği yasama içerisinde seçilen hükümet ile cumhurbaşkanı yürütme erkinin görev ve yetkilerini birlikte kullanmaktadır. Bu bölüşümde hükümet sorumlu kanadı oluştururken, cumhurbaşkanı yürütme göreviyle ilgili herhangi bir sorumluluğu yoktur. Buna karşın başkanlık sisteminde, yürütme erkinin başı olan başkan doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Önceden bilinebilirlik ilkesi gereği seçmen kimi başkan olarak görmek istiyor ise o başkana oyunu kullanmakta ve böylelikle de meşruiyetini millettten almaktadır. Başkanlık sisteminde “kazananın her şeyi kazandığı kaybeden her şeyi kaybettiği” “toplam sıfır” kuralına göre çoğunlukçu demokrasi modeline uzak olmasa da, toplumsal çeşitliliklerin yönetime katılımı noktasında başarılı uygulamalara örnek olabilmektedir. Özellikle federal sistem ve kuvvetler ayrılığının sert bir şekilde tatbik edilmesiyle siyasal gücün bölüşülmesi, toplumsal özgürlüklerin ve katılımın da garantisini oluşturmaktadır. Ayrıca başkanın direk olarak halk tarafından seçilmesi, başkana anayasada tanımlanamayan politik ve meşru bir güç kazandırmaktadır. Yarı başkanlık sisteminde de yürütmenin bir tarafı olan cumhurbaşkanı açısından da bu durum geçerlidir. Sistemin türü ne olursa olsun halk tarafından seçilen başkan toplumla bütünleşecek ve şahsında temsil edeceği toplumsal birlik ruhu sayesinde siyasal ve yönetsel etkinliği devam edecektir. Dolayısıyla başkanlık sistemi sayılan bu özelliklerini demokrasiden uzaklaşarak değil, bilakis demokratik katılım ve istikrarı sağlayarak yapmaktadır (Bezci, 2005:17-91).

2.3.2. Demokrasinin Sürekliliğine Etkisi

Demokrasinin siyasal bir rejim olarak yaygınlaşmasıyla birlikte birçok otoriter sistemlerin demokratikleşme sürecine girdiği gözlenmektedir. Özellikle 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve üçüncü demokrasi dalgası ile birlikte birçok yeni kurulan devletin demokrasiyi tercih etmeleri ile dünyada en yaygın rejim haline gelmiştir. Demokrasiye yeni geçen ülkelerle birlikte, uzun zamandır demokratik rejimi benimseyen ülkelerin bazılarında görülen siyasi krizler ve istikrarsızlıklar demokrasinin sürdürülebilirliği noktasında da tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalar hangi hükümet sisteminin demokrasinin sürdürülebilirliğini daha fazla sağladığı, hangisinin krizlere daha dayanıklı olduğu noktasına da ayrıca odaklanılmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte demokratik rejimler eşitlik ve özgürlük, çoğulculuk, şeffaflık, açıklık, hesap verilebilirlik gibi ilkeleri bünyesinde toplarken, bu ilkelerin sahada gerçekleşmesini de temin etmek zorundadır. Sonuçta siyasal rejim ile birlikte uygulanan hükümet sistemlerinin belirtilen ilkeleri uygulama bakımından güçlü ve zayıf yönlerinin tespiti demokrasinin sürekliliğini sağlama adına önem teşkil etmektedir (Hekimoğlu, 2010:93-105).

Demokrasinin sürekliliği ve istikrarı, sistemin çok kapsamlı ve sık revizyonlar geçirmeksizin, büyük bir kalıcı güç ve yaşama yeteneği göstermiş olmasını ifade edilmektedir (Eckstein,1967:39-96). Dolayısıyla sistemin istikrarı ve sürekliliği, sistemin kalıcılığı ve başarısı için önem arz etmektedir. Demokratik rejimle yönetilen ülkelerde istikrarsızlıklar sonucu oluşan tartışmalar, hükümet sistemi ile rejim arasında demokrasinin sürekliliği üzerine daha çok incelemelerin yapılmasını sağlamıştır. Konuyla ilgili 1967-1992 arasında kapsayan bir araştırmada 25 yıldan beri aralıksız demokrasiye sahip olma ve kısıtlı demokrasileri; katılım, rekabet ve sivil özgürlükler çerçevesinde ele alınarak bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya göre istikrarlı demokrasiye sahip 31 ülkeden sadece ABD, Kosta Rika, Kolombiya ve Venezuela başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerdir. Aynı süre içinde başkanlık demokrasilerinin 31'inden 7'si (% 22,6), 44 parlamenter sistemden 25'i (% 56,8), 4 melez

sistemden 2'si (% 50) ve 3 yarı-başkanlık sisteminden 2'si (% 67) istikrarlıdır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar göstermektedir ki, parlamenter sistemin olduğu ülkelerde demokratik ilkelerin sürekliliği ve istikrarı, başkanlık sistemine göre daha fazla korunmaktadır (Yaman, 2014:83-98).

Bu hususla ilgili yapılan başka bir çalışmada, 1973-1989 yılları arasında en az bir yıl demokratik siyasal sistemi benimsemiş 53 ülke ele alınmıştır. Hükümet sistemi olarak parlamenter sistemini benimseyen ülkelerin %18'i, başkanlık hükümeti sistemini uygulayan ülkelerin ise %40'ının bir askeri müdahaleye maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma da göstermektedir ki, başkanlık hükümeti sistemi parlamenter hükümet sistemine nazaran askeri müdahalelere daha açıktır (Tunç ve Yavuz, 2009:1-39).

Başkanlık sistemini benimseyen ülkeler açısından örnek alınan ABD tipi başkanlık sistemi, uygulama noktasında ABD'de olduğu gibi başarılı bir şekilde tatbik imkânı bulamamıştır. Birkaç ülke örneğinin (Kosta Rika, Venezüella vb.) dışında demokrasi vaadiyle iktidara gelen başkanların bir süre sonra anti demokratik uygulamalar ile iktidarlarını kişiselleştirdikleri görülmüştür. Başkanlık sisteminin özelliği gereği yürütme erkinin güçlü kılınması istenmekle birlikte, çeşitli denge mekanizmaları ile kontrol altına alınmasını da öngörmektedir. Ancak başkanlık sistemini benimseyen çoğu ülkelerde ABD'de olduğu gibi denge ve fren sistemi tanımlanmadığı gibi bu ülkelerde oturmuş bağımsız bir hukuk sistemi de bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu denli güçlü yetkilerle yürütmenin başına geçen başkanın kişisel iktidara kayma ihtimali parlamentarizme kıyasla çok daha yüksek olabilmektedir. Bununla birlikte darbe ve kişisel iktidarın yaşandığı Latin Amerika ülkelerinde, parlamenter sisteme sahip olanlar da bulunmaktadır. Ancak bazı ülkelerde hükümet sistemleri ne olursa olsun, yönetim bir süre sonra demokratik yollardan uzaklaşmaktadır. Shugart ve Carey tarafından yapılan araştırmada genel verilerin tersine parlamenter sisteme sahip olan ülkelerin demokratik olarak başkanlık sistemine kıyasla daha başarısız olduğu ve sistemlerinin çöktüğü ifade edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar demokratik sistemi çöküntüye uğrayan ülkelere 21'inin parlamenter sisteme, 12'sinin başkanlık sistemine ve 6'sınının diğer sistemlere ait olduğu yönündedir. Bu çalışma sonucunda araştırmacılar, siyasi bunalımları çözme konusunda parlamenter sistemin abartıldığını ileri sürmüşlerdir (Oruçlu, 2008:79-81).

2.4. Ekonomik Etkileri

2.4.1. Güçlü Ekonomiye ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi

Ülkemizde yeni anaya ve hükümet sistemi arayışları çerçevesinde 2012 yılında mecliste kurulan anayasa uzlaşma komisyonu sonrası, olası sistem önerileri üzerinden birçok konunun tartışmaya açıldığı gözlenmektedir. Bu tartışmalar bağlamında sistem değişikliğinin siyasi atmosferde yaratacağı etkiler ciddi anlamda irdelenmektedir. Bununla birlikte ülkemiz gibi gelişmekte olan ekonomilerde, siyasetin ekonomi üzerindeki etkilerini göz ardı etmemek gerekmektedir. Temelde bu durum günümüzde sadece gelişmekte olan ülkeler için değil, küresel anlamda tüm ekonomiler için geçerli bir durumdur. Dolayısıyla siyasetten bağımsız bir ekonomi düşüncesinin varlığından söz etmemiz mümkün değildir. Ekonomiye yön veren yatırımcılar gelecek planlamalarını yaparken, yatırım yaptığı o ülkenin siyasi istikrarına bakarak hedef belirlemektedir. Şüphesiz sermaye günümüz şartlarında rahatlıkla başka zeminlere, başka alanlara ve başka ülkelere kayabilmektedir. Ülkemiz açısından yabancı sermaye girişinin önemi herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Sadece yabancı sermaye açısından değil, yerli sermaye açısından bile yeterli istikrar ortamı olmadığı takdirde yatırımcılar harekete geçmemektedir. Ülkemiz ekonomisinin geçirdiği tarihsel süreçte koalisyon hükümetlerinin olmadığı ve halk desteğini arkasına alan hükümetlerin siyasi istikrarı sağladığı gibi aynı zamanda ekonomide başarılı performans gösterdiği bilinmektedir. Buna rağmen ülkemizde hükümet politikalarını benimsemeyenler, meşru hükümeti dizayn etmek için çoğu zaman ekonomik parametreleri manipüle etmeye çalışmaktadır. Ekonomide işlerin yolunda gitmemesi demek işsizliğin artması, fiyat istikrarının kaybolması, enflasyonun artması ve vatandaşın bire bir hissedeceği daha birçok etkilerinin olması demektir. Sayılan bu olumsuzluklar siyaset-ekonomi ikilemi üzerinden hangisini değiştirmek isteniyor ise bu değişiklikleri isteyenler için bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde en son yaşanan 2001 krizi de göstermektedir ki, siyasi istikrar ekonominin

geleceği açısından son derece önemlidir. Ekonomide istenilen hedeflere ulaşmak için, yürütme erkinin istikrarı sağlamak adına yönetsel açıklıkları kapatacak yapısal reformların ivedilikle atılması gerekmektedir. Parlamenter sistemin yürütme erkinin istikrarı konusunda başarılı olamadığı ülkemizde, ekonomik istikrarı da sağlayacak yeni sistem önerilerin tartışılması önem arz etmektedir. (Karagöl, www.yenisafak.com.tr, 2016).

Siyasal istikrarın sağlandığı ve yönetimin kişiselleştirilmediği bir sistemde ekonomik kalkınmanın da bu süreçte olumlu olacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda sistem tercihinin kalkınmayla olan ilişkisi istikrar ve uzun dönem hedeflerle ilişkilidir. Ülkemizde benimsenen parlamenter sistemde hükümetlerin ortalama ömürleri maalesef kısa vadeli projelerin bile gerçekleştirilmesine yetmemektedir. Dolayısıyla mevcut sistemin yarattığı istikrarsız hükümetlerin, ekonomik büyümeye ve kalkınmaya etkileri daha sınırlı olacaktır. Özellikle koalisyon ortaklarının farklı ideolojik partilerden olması durumunda, yatırımların karar verilmesi aşamasında bile farklı anlayışlardan kaynaklanan sorunlarla hükümet süresi verimsiz geçirilmektedir. Bu noktada ülkemizin farklı bölgesel gelişmişlik düzeyleri de göz önüne alındığında ekonomik kalkınmayı hızlandıracak ve bütün ülkeye eşit bir şekilde dağılımını sağlayacak görüş ayrılıklarının olmadığı tekil bir yürütmenin varlığı önemlidir. Kaynakların adil dağıtılması ve siyasette bölgesel dengelerin dikkate alınması yerel hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesini de etkilemektedir. Özellikle yerel ihtiyaçların yerel yönetimlerce karşılanması esnasında belediye başkanının iktidar veya muhalefet partisinden seçilmiş olmasına bağlı olarak kaynakların dağılımı değişmektedir. Her ne kadar yerel yönetimlere gönderilen mali kaynaklar nüfusa göre belirlenmekte ise de, merkezi yönetimin proje bazlı destekleri yerel yönetimlerin iktidar partisine mensup olup olmamasına göre farklılık arz etmektedir. Hali hazırda ülkemizin bu tarz bir yönetim anlayışına sahip olduğu göz önüne alındığında, yürütme erkinin tek bir kişide olduğu başkanlık sistemlerinde doğal olarak politik tavır daha fazla hissedilecektir. Ülkemizin en gelişmiş bölgesi ile az gelişmiş bölgesi arasında ekonomik kalkınma anlamında makasın son derece açıldığı günümüzde, böylesine bir sistem değişikliği sonucunda ortaya çıkabilecek ve uygulanacak yanlış politikalar var olan bölgesel farklılıkları ekonomik olarak da artırabilir (Oruçlu, 2008:82-84).

Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz 2015 yılı Mart ayında yapmış olduğu konuşmasında; günümüz dünyasında kalkınmada öne geçmenin hayati önem arz ettiğini belirterek, hem insanlar hem de sermaye için uygun ortamın oluşturulması gerektiğinin altını çizmiştir. Yılmaz ayrıca, belirsizliğin ortadan kaldırılmasının ülke açısından önemli olduğunu ifade ederek, istikrarın bozulmasının ve reformlardan kesinti olmasının ülkemizin zararına olacağını vurgulamıştır. Türkiye'nin küresel krize rağmen büyümeye istihdam yaratmaya devam etmesinin temelinde siyasi istikrar ve güven veren politikalar olduğunu ifade eden Yılmaz, siyasi ve yönetimdeki istikrarı sistem açısından garanti eden başkanlık sisteminin üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir (<http://www.askon.org.tr>, 2016).

2.4.2. Ülkemizin Ekonomik (2023) Hedeflerine Etkisi

Ülkemizin yatırım geçmişine baktığımızda, sık değişen hükümetlerin etkisiyle bazı projelerin başlamadan iptal edildiği bazı projelerin yapım aşamasında durdurulduğu bazıların ise tamamlanmasının yıllar sürdüğü görülmektedir. Şüphesiz bu durumun en önemli sebepleri arasında devletin temel erkleri arasındaki yetki karmaşasının olmasıdır. Son 15 yıl içerisinde tek başına güçlü bir hükümetin iş başında olduğu ülkemizde, sağlıktan ulaşıma her alanda ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı bir döneme girilmiştir. Söz konusu bu değişim ve dönüşümün başarılı olmasında şüphesiz tek başına iktidar olan hükümetin varlığı yadsınamaz. Bu bağlamda kararlar etkili ve seri bir şekilde alınmakta ve uygulanmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta mevcut iktidarın ekonomi politikaları üzerinde yer yer eleştirilen noktaların varlığı kabul edilmekle birlikte, ülkemizin gereksiz ve sonuç odaklı olmayan tartışmalarla harcayacağı zamanın da olmadığıdır. Ak Parti hükümetinin ülkemiz için uygulamaya koyduğu ve gelişmiş dünya ülkeleri arasında ülkemizin yer almasını sağlayacak 2023 ekonomik hedeflerine ulaşabilmesi için, her sektörün kendi ödevine iyi çalışması gerekmektedir. 2023 hedefleri arasında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmeyi hedefleyen ülkemizin, bu hedefine ulaşabilmesi için yatırımcıların yarısını görebildiği hükümet istikrarsızlıklarının olmadığı bir yönetim sisteminin benimsenmesi önemlidir. Bu

bağlamda yürütme erkinin seçimi sonrasında mutlaka bir başkanın seçildiği ve hükümet kuramama gibi bir olayın yaşanmadığı başkanlık sistemi, yürütme erkine istikrar sağlaması ve ekonomik kalkınma anlamında alternatif hükümet sistemi olarak ön plana çıkmaktadır. Yatırımcılar açısından cazip bir ülke olmak adına yönetimde istikrar son derece önemlidir. Aksi takdirde ülkemizin 2023 hedeflerine ulaşması ve bu bağlamda yüksek gelirli ekonomiler arasına girmesi zaman alacaktır. Başkanlık sistemi ülkemiz ekonomisine ne getirir, nasıl bir etkisi olur tartışması yapılarak mevcut sistemden kaynaklanan ekonomik sıkıntıların ülkemiz ekonomisine olan maliyetinin tespit edilmesi gerekmektedir. Ülkemiz ekonomisi, 2008 küresel ekonomik krizinden sonra 25 çeyrek süreli büyüme olup, içerde ve dışarda birçok olumsuz şartlara, ekonomideki yapısal problemlere, küresel ekonominin negatif konjonktürüne rağmen büyümesi devam etmektedir. Ancak ekonomik büyümedeki artış oranları, ülkemizin 2023 hedeflerine ulaşmasını sağlayacak yeterli büyüklükte değildir. Dolayısıyla ülkemizin her alanda göstermiş olduğu sızramayı, ekonomik anlamda da dinamizme kavuşturacak yapısal ve yönetsel reformları içeren yeni bir hükümet sisteminin tartışılması yerinde olacaktır (Karagöl, www.yenisafak.com.tr, 2016).

Bu bağlamda eski Başbakan Yardımcısı ve AK Parti Ankara Milletvekili Emrullah İşler AK Parti hükümetleriyle başlayan yeniden dönüşüm ve değişimin kalıcı olması ve sürdürülebilirliği için, başkanlık sisteminin gerekli olduğunu ifade etmiştir. İşler, başkanlık sistemi tartışmalarıyla ilgili olarak AK Parti'nin 1 Kasım seçim beyannamesinde sivil ve demokratik yeni anayasayla birlikte başkanlık sistemini de vaat ettiklerini kaydetmiştir. İşler, AK Parti'nin seçim beyannamesinde bulunan başkanlık sisteminin, Türkiye'nin siyasal tecrübesine ve gelecek vizyonuna daha uygun olduğuna inandıklarını da ifade etmiştir. İşler ayrıca, 2023 hedeflerinin gerçekleşmesi için başkanlık sisteminin gerektiğini kaydetmiştir (İşler, <http://www.milliyet.com.tr>, 2016).

2.5. Toplumsal ve Üniter Yapıya Etkileri

Devletin temel erkleri olan yasama, yürütme ve yargı süreçlerinde yapılması öngörülen değişikliklerin, ülkedeki bütün politik ilişkiler üzerinde etkisi olacağı bilinmektedir. Bununla birlikte olası hükümet sistemi değişikliğinin toplum üzerinde etkisinin olmayacağını düşünmekte doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü yapılacak her değişikliğin toplumsal düzende mutlaka bir karşılığı bulunmaktadır. Bununla birlikte devletin yapısı ile hükümet sistemleri arasında bağ kurmak isteyenler, özellikle başkanlık sisteminin federatif yapıyla uyumlu olduğu görüşünü ileri sürmektedirler. Böylesi bir durumda ülkemiz için önerilen hükümet sistemlerinden olan başkanlık sisteminin ülkemizin üniter yapısıyla ne derecede uyumlu çalışacağı önem arz etmektedir.

2.5.1. Ülkemizdeki Kültür Çeşitliliğine Etkisi

Hali hazırda mevcut siyasal ve kültürel yapımız Osmanlı'dan beri gelen bir medeniyetin devamı niteliğindedir. Yeni kurulan ülkemiz bu miras üzerine yükselmiş ve devletin milletiyle olan bağı Osmanlı'dan almış olduğu kültür kodlarıyla oluşturmuştur. Bu bağlamda Türkiye, jeopolitik konumu gereği pek çok dil, din, ırk ve kültürü içinde barındıran ve hepsini "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı" çatısı altında birleştiren bir ülkedir. Bu denli kültür çeşitliliğine sahip ülkemizin, kültür mirasını adalet ve denge içerisinde yönetilmesini sağlayacak bir sisteme her zamankinden daha çok ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü yaşadığımız coğrafyada ülkelerin bekası, böyle bir çeşitliliği belirli ortak değerler üzerinden yaşatmayı zorunlu kılmaktadır. Türk kültürünün özelliklerine bakıldığında, toplumun yasalara uyumlu olarak yaşamaya meyilli ve kuralcı olduğu, değişime karşı direncinin düşük ve uzun dönemde yasa ve kurumlara itaat sağlayacağı yönündedir (Oruçlu, 2008:84-87). Cumhuriyet tarihine bakıldığında çok partili hayata geçilmesiyle hızlanan kırdan kente göç ve sanayileşme gerçeği, geleneksel sosyo-kültürel sisteminin çözülmesini hızlandırmıştır (Yazıcı, 2002:225-243). Bu bağlamda toplumsal yapı ve bu yapının değişim çizgisi teokratik monarşiden laik demokrasiye doğru bir değişim izlemiştir (Sencer, 1984:3).

Çok çeşitli kültürlerden meydana gelen ülkemizde, toplumsal yapımızı oluşturan kesimler politik olaylara karşı farklı reaksiyonlar göstermektedir. Politik tercihlerini siyasi partiler aracılığı ile yansıtan toplum, mevcut siyasi partilerin oldukça parçalanmış ve kutuplaşmış yapıları sonucu uzlaşmakta zorlanmaktadır. Bu kutuplaşma kendisini yasama organında da göstermektedir. Meclis

siyasi istikrar sağlamak adına %10'luk seçim barajı uygulaması sonucunda temsil bakımından toplumun bazı kesimlerine hitap etmemektedir. Ülkemizin kültürel çeşitliliği dikkate alındığında, bu durum çok da demokratik bir uygulama olarak görülmesi mümkün değildir. Bu durumun sonucu olarak temsil edilmeyen kesimler, anti-demokratik yollardan umut beklemektedir (Oruçlu, 2008:85-86).

Mevcut tablo ve çok sesli kültürel yapımız göz önüne alındığında, olası hükümet sistemi önerilerinden olan başkanlık sisteminin yapısıyla uyum sağlama noktasında çekinceler bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkemizdeki demokratik geleneğimizin başkanlık sistemi kaldıramayacağını ve hatta felaket yaratacağı noktasında ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Felakete sebep olarak da; bu sistemin istismara çok açık olduğu ve köklü istikrar geleneğine sahip olmayı gerektirdiği, ülkemizin ise bu koşullara sahip olmaması gösterilmektedir (Alaca, 2012:87-104). Başkanlık sistemi yasamada temsili güçlendirse de, “toplam sıfır oyunu” bakımından yürütmeyi belirli düzeyde temsil eden ve belirli zümrelerin çıkarlarını koruyan bir yapı haline getirebilecektir. ABD örneğindeki başkanlık demokrasisinin bütün siyasi sistem öğelerini sıkıntısız bir şekilde bir araya getirmesiyle başarılı bir yönetim olarak uygulanmaktadır. Ancak bu başarılı uygulamanın ülkemiz bakımından aynı derecede uygulanması mümkün olmayabilir. Çünkü ülkemizdeki siyasi kültür ve parti yapımız ABD'dekinden farklı olarak oldukça çatışmacı ve katıdır. Geçmişten günümüze siyasi çatışmalar bu kültürü daha da keskin hale getirmiştir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde uzlaşmazlıklarımızı konuşup bir çözüme ulaştıramadığımız gibi, karşılıklı anlayışa dayalı sorunlara çözüm arama arayışları da “hainlik” ve “döneklik” olarak aşağılanmıştır. Toplumsal olaylar şiddetle bastırılmış ve sorunların çözümünde kuvvet kullanılması sıradanlaşmıştır. Ancak demokratik yaklaşımlar, müzakereci ve çoğulcu bir anlayışı hâkim kılmayı gerektirmektedir (Hekimoğlu, 2013:93-114).

Hükümet sistemi önerilerinden olan yarı başkanlık sistemi Fransa'daki uygulamasında ise, ülkenin mevcut siyasi kültür ortamında demokrasi içinde istikrar sağlanmıştır. Bununla birlikte yarı başkanlık sisteminin ülkemizin mevcut durumu göz önüne alındığında uygulanabilmesi için; yargı erkinin bağımsız karar vermesinin sağlanması, devletin temel erklerinin kendi görev alanlarıyla ilgili güçlü yetkilerle donatılmaları, STK'ların toplumsal hayatın tüm alanlarında aktif görev almaları, demokratik katılım mekanizmalarının sağlanması, çoğulcu ve uzlaşmacı bir siyasi kültür ortamının varlığına ihtiyaç bulunmaktadır. Aksi halde ülkemizde yarı başkanlık sisteminin Fransa örneğinde olduğu gibi başarılı bir uygulama göstermesi mümkün değildir (Deniz, 2005:138-139).

2.5.2. Üniter Yapıya Etkisi

Yürütme erkinin başı olan başkan, millet tarafından doğrudan seçiler ve iktidarın tartışmasız tek sahibidir. Yürütme erkinin tek başlı olduğu başkanlık sisteminde, seçimleri kaybeden partilerin bir sonraki seçimlere kadar iktidara müdahale etmesi söz konusu değildir. Kendilerini izole edilmiş hissine kapılan muhalefet, bu dışlanma etkisiyle anti demokratik yollarla iktidarı elde etmeye çalışabilmektedir (Efe ve Kotan, 2015: 77).

Diğer taraftan devletin yapısı da başkanlık sisteminde özellikle iktidar muhalefet ilişkisini etkileyebilir. Federatif bir yapıya sahip olan ülkelerin hükümet sistemlerinin başkanlık sistemi olması durumunda, seçimlerin federatif yönü olduğu gibi federe yönü de bulunmaktadır. Bu bağlamda federe devletlerde muhalefet açısından kazanılmış bir başarı, federatif seçimlerde alınmış olan bir yenilgiyi daha hafif atlatmasını sağlayabilmektedir. Dolayısıyla kazan-kaybet özelliğinin yoğun yaşandığı başkanlık sisteminde, federe devletlerdeki seçimlerin seyrine bağlı olarak sistem dengelenebilmektedir. Bu durumda sistemin riskleri azaltmakta ve kazan-kaybet (toplam sıfır oyunu) özelliğinin yaratmış olduğu zafiyetler engellenmiş olmaktadır (Yazıcı, 2011: 70).

Ülkemiz devlet yapısı olarak üniter bir yapıya sahiptir. Her ne kadar uygulanan hükümet sistemlerine göre devlet yapılarının sakıncaları dile getirilse de, uygulamada ortaya çıkan sıkıntıları direk devlet yapılarıyla ilişkilendirmek doğru olmayacaktır. Ancak başkanlık sisteminin en iyi uygulandığı ABD'de, sistemin dengelenmesi noktasında federal yapının önemli olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü ABD'de birçok kamu hizmeti federe devletler tarafından sunulduğundan, federal düzeydeki bir

sistem tıkanması genel hayat üzerinde daha az etki edebilmektedir. Ülkemiz açısından durum değerlendirmesi yaptığımızda, başkanlık sisteminin benimsenmesi halinde sistemin kazan-kaybet özelliğinin etkisini azaltacak nasıl bir yapı önerildiği henüz netlik kazanmamıştır. Eğer başkanlık sisteminin mevcut üniter yapı korunarak getirilmesi isteniyor ise, ülkemizde hali hazırda kutuplaşmış olan partilerin yaratacağı gerilimin nasıl sonlandırılacağına bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir (Efe ve Kotan, 2015: 89).

Yukarıdaki bilgilere karşın AK Parti Grup Başkanvekili Mahir Ünal, 2015 yılı Şubat ayında AA muhabirinin sorularını yanıtlarken başkanlık sistemi tartışmalarını değerlendirmiştir. Mahir Ünal, başkanlık sistemi tartışmalarının ülke gündemine yeni girmediğini, 8. Cumhurbaşkanı Özal'dan beri tartışılan bir sistem olduğunu dile getirmiştir. Ünal, AK Parti'nin rejim tartışması yapmadığını, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin rejiminin Cumhuriyet olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin üniter yapısının korunacağını da belirtmiştir. AK Parti'nin yaptığı tartışmanın hükümet sistemi tartışması olduğunu, ülke için en uygun sistemin bulunmasına yönelik çalışmalar yapıldığını vurgulamıştır (<http://www.aa.com.tr>, 2016).

3. SONUÇ

Özellikle son çeyrek yüzyılda artış gösteren hükümet sistemi tartışmalarının içeriğine baktığımızda; genellikle teorik analizlerin tekrar edilmesi veya kısır kavramsal tartışmaların salt hukuk mühendisliği üzerinden yapıldığı görülmektedir. Ancak hükümet sistemi değişikliği gibi ülkemizin birçok alanında etkisi olması beklenen bir durumun sadece hukuk mühendisliğine indirgemek, söz konusu tartışmaların istenilen başarılı sonuçlara ulaşmasını engellemektedir. Bu yüzden her ülkenin özgün tarihi, siyasi şartları, toplumsal yapısı, ekonomik ve hukuki durumları göz önüne alınarak, tercih eden ülkelerdeki örnek uygulamaları ve ülke tecrübelerini de dikkate alarak tartışmaları bu boyutta değerlendirmek gerekmektedir (Becerem ve Kalağan, 2007:163-181).

Bu açılarından değerlendirildiğinde ülkemizdeki olası hükümet sistemi değişikliklerinde en çok etkilemesi beklenen başlıklar arasında siyaset kurumları ve kamu yönetimi gelmektedir. Sistem değişikliğinin olası etkileri siyasetçiler, akademisyenler, hukukçular, sivil toplum kuruluşları ve toplumun birçok kesimi tarafından tartışılmakta ve olası sistem değişikliğinin siyasetle ilgili pek çok kurum, uygulama ve alışkanlığı da değiştirmesi beklenmektedir. Bununla birlikte mevcut parlamenter sistemde var olan yasama yürütme ilişkilerinin de olası sistem değişikliği ile değişmesi muhtemeldir. Bu bağlamda ülkemizde alternatif hükümet sistemi olarak sunulan başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinin değerlendirilmesi yapılırken, ülkemiz özelindeki uygulama potansiyelinin dikkate alınarak değerlendirmesi gerekmektedir. Konuyla ilgili diğer ülke örnekleri lehte ve aleyhteki görüşler göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'ye has uygun araçların geliştirilmesi zaruridir. Başkanlık sisteminde tek elden yürütülen yürütme faaliyetleri kararların hızlı bir şekilde alınmasını sağlamaktadır. Hızlı bir şekilde alınan kararların uygulanmasını da aynı el takip edeceğinden, kararların yerindeliği de takip edilmiş olmaktadır. Dolayısıyla başkanlık sisteminde verilen kararların tutarlı olması ve etkinliğinin yüksek olması beklenmektedir. Yine yarı başkanlık sisteminde parlamenter sistemin güçsüzlüğü olarak nitelendirilen hükümet istikrarsızlıklarının önüne geçmesi için, iktidar yetkilerini hükümet ile paylaşan güçlü cumhurbaşkanı sistemin merkezine yerleştirilmiştir. Bunun yanı sıra özellikle başkanlık sisteminin kuvvetlerin sert bir şekilde ayrılmasıyla kuvvetler arasında oluşabilecek bir sıkıntı da "rejim dondurulabilir" tezi ileri sürülmektedir. Bununla birlikte yasama ile yürütme erki arasında yaşanabilecek meşruiyet krizlerinin de sistem krizine dönüşebileceği noktasında eleştirilmiştir. Yarı başkanlık sisteminde de başkanlık sisteminde olduğu gibi çift meşruluk eleştirisi olmakla birlikte, bu sistemde meşruiyet krizi yürütme erkinin her iki tarafı arasında yaşanmaktadır. Özellikle yarı başkanlık sisteminde yasama ile cumhurbaşkanı farklı çoğunlukta olmaları halinde sistemin sağlıklı çalışması noktasında ciddi bir risk görülmektedir.

Bu nedenle çok çeşitli kültürlerle sahip ülkemizin, kültür mirasını adalet ve denge içerisinde yönetilmesini sağlayacak bir sisteme her zamankinden daha çok ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü yaşadığımız coğrafyada ülkelerin bekası, böyle bir çeşitliliği belirli ortak değerler üzerinden

yaşatmayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla önerilen hükümet sistemlerinin mevcut kültürel ve politik yapımıza uygun olup olmadığının incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Özellikle başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinde sistemin sıkıntısız çalışması adına toplumsal uzlaşma kültürünün içselleştirilmiş olması oldukça önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgül, E. Mehmet (2010). Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerdeki Anlamı, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl:68, Sayı:2010/4, 79-100.
- Alaca, Fatma (2012). Başkanlık Ve Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ataay, Faruk (2013). Adalet ve Kalkınma Partisi’nin ‘Başkanlık Sistemi’ Önerisi Üzerine Değerlendirme, *Alternatif Politika*, Cilt 5, Sayı 3, 266-294.
- Ay, Şadiye (2004). Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları. *Mevzuat Dergisi*, 7(77), <https://www.mevzuatdergisi.com/>, (Erişim Tarihi:14.06.2016).
- Aydın, A. Hamdi (2012). *Kamu Yönetimine Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bahçeli, Devlet (2016), http://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceliden-baskanlik-sistemi-cikisi,c1WeUw7SfUaRhJHd_4gJAQ, (Erişim Tarihi:25.12.2016).
- Becerem, Ertan ve Kalağan, Gökhan (2007). “Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi: Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 11, ss. 163-181.
- Bezzi, Bünyamin (2005). Demokrasi ve Başkanlık Sistemi, *Muğla Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi* (3: 2), s.77-91.
- Bila, Fikret (2016). Başkanlık Sisteminin Lider Etkisi, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/baskanlik-sisteminin-lider-etkisi-40286736>, (Erişim Tarihi:25.11.2016).
- Deniz, Şadiye (2005). Türkiye’de Parlamenter Sistem Ve Hükümet Sistemi Tartışmaları Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Doğru, Derya (2011). Hükümet Sistemleri Açısından 2007 Anayasa Değişikliği Ve Bu Değişikliğin Türk Parlamenter Sistemine Olası Etkileri, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Dunbay, Seda (2012). 23 Temmuz 2008 Tarihli Anayasa Reformu Işığında Fransa’daki Yarı Başkanlık Sistemi, *Ankara Barosu Dergisi*, 3: 293-316.
- Eckstein, Herry (1967). Bir İstikrarlı Demokrasi Teorisi, Çeviren: Ergun Özbudun, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s.39-96.
- Efe, Haydar ve Kotan, M. Lütfi (2015). Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(9): 65-94.
- Efe, Haydar, Kemahlı Funda ve Muhammed L. Kotan (2015). “Türkiye’nin Parlamenter Sistem Deneyiminin Önemi” *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(11), 149-176.
- Eldem, M. Nedim (2007), “Anayasalarımızda Siyasal Rejim Arayışı ve Yarı Başkanlık Çözümü”, *Yüksek Lisans Tezi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Erdoğan, Mustafa (2011). *Anayasa Hukuku*. Cilt 4. Ankara: Orion Yayınevi
- Erdoğan, Mustafa (2013), “Başkanlık Sistemi Demokrasi Ve Türkiye”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 51, s.542- 547.
- Fendoğlu, Tahsin H. (2010). Başkanlık Sistemi Tartışmaları, *SDE Analiz*, Ankara.

- Fendoğlu, Tahsin H. (2012). Başkanlık Sistemi, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2): 39-60
- Gözler, Kemal (2000b). Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlâmentarizm Üzerine Bir Deneme), *Türkiye Günlüğü*, Sayı 62: 25-47.
- Gözler, Kemal (2004). Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Güler, Ayman Birgül (2007). Başkanlık Sistemi Kamu Yönetimine Ne Yapar?, [Http://www.Yayed.Org/İd279-Yayed-Gorusu/Baskanlik-Sistemi-Kamu-Yonetimine-Ne-Yapar-Birgul-Ayman-Guler.Php](http://www.Yayed.Org/İd279-Yayed-Gorusu/Baskanlik-Sistemi-Kamu-Yonetimine-Ne-Yapar-Birgul-Ayman-Guler.Php), Erişim Tarihi:25.11.2016.
- Güngör, Emre (2004) Türkiye’de Parlamenter Sisteme Getirilen Eleştiriler Işığında Başkanlık Sistemi Senaryolarının Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Hakyemez, Y. Şevki (2011). Yeni Anayasada Türkiye’nin Hükümet Sistemi, SDE Analiz, Eylül 2011, s.3-27.
- Hazır, Hayati (1990). *Anayasa Hukuku*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, No:83
- Hekimoğlu, H. Birsen (2010) Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Kamu Yönetimi Lisans Programı Ders Kitabı, İstanbul.
- Hekimoğlu, Merdan M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hekimoğlu, Merdan M. (2013). Başkanlık Demokrasisini Doğru Tartışmak, *Yeni Türkiye*, 51, s.589-591.
- İşler, Emrullah (2016) (<http://www.milliyet.com.tr/eski-basbakan-yardimcisi-isler-baskanlik-ankara-yerelhaber-1048568/>) (Erişim Tarihi: 01.03.2016)
- Kahraman, Mehmet (2012). Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık Ya Da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl/Year: 2012, Cilt: 9, Sayı:18, s.431-457.
- Karagöl, Erdal T. (2016). “Ekonomi Penceresinden Başkanlık Sistemi”, *Yeni Şafak*, 28 Nisan 2016.
- Kılınç, Doğan (2016). Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. Xx, Y. 2016, Sa. 1, 447-510*.
- Korkmaz, Tuğrul (2016). Hükümet Sistemleri Ve Türkiye Üzerine Bir Analiz, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Sayı:6, s.43-57.
- Kuzu, Burhan (2013). Neden Başkanlık Hükümeti, *Yeni Türkiye*, 51, 2013, s.39-44.
- Küçükoba, Gamze (2014). Başkanlık Sistemi ve Türkiye’ye Uygunluğu Sorunsalı, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır*.
- Küçükoba, Gamze (2015).Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Tarihçesi ve Başkanlık Sisteminin İçeriği, <http://www.kenandabirkuyu.org/turkiye-de-baskanlik-sistemi-tartismalarinin-tarihcesi-ve-baskanlik-sisteminin-icerigi>, (Erişim Tarihi: 26.06.2016).
- Kütük, Abdullah (2012). Demokratik Hukuk Devleti Ve Hükümet Sistemleri Perspektifinden Türk Anayasal Tarihinde Cumhurbaşkanlığı, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Oruçlu, Avni (2008). “Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Özer, Attila (1981). Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Hükümetin Kuruluş Yöntemleri. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını

- Özer, Attila (2003). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi
- Özkul, Fatih (2011). 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Parsak, Mehmet (2012). Parlamenter /Başkanlık/Yarı Başkanlık Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Hükümet Sistemi, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, 1:1-20.
- Sartori, Giovanni (1997). Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme, (çev: Ergun Özbudun), Ankara: Yetkin Yayınları
- Schulze, Hagen (2005). Avrupa'da Ulus ve Devlet, Çev: T. Binder, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Seckler, Hudson C. (1961). Anayasamız ve Hükümetimiz. Beyrut: Beyrut Bölge Basımevi.
- Sencer, Muzaffer (1984). "1980'e Kadar Türkiye'de Siyasal ve Anayasal Süreçler", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 17, Sayı 4.
- Stephan, Alfred ve Skach, Cindy (1994). Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective. J.J Linz- A. Valenzuela (Der). The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives, Vol.1 Baltimore and London: The John Hopkins University Pres, s. 120.
- Turhan, Mehmet (1989). *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No:9
- Turhan, Mehmet (2003). Anayasal Devlet, Naturel, Ankara
- "TBMM'de Tartışalım" (1997, 30 Eylül). Milliyet, s.9.
- Uludağsözlük, <http://www.uludagsozluk.com/k/konfederasyon/>, (Erişim Tarihi, 21.01.2017).
- Uluşahin, Nur (2003). "Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: "Yarı-Başkanlıktan İki Başlı Yürütme Yapılanmasına", *AÜHFD*, C. 52, S. 2, s. 199-230.
- Uluşahin, Nur (2011). "Türkiye'de Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler", *Hukuk ve İktisat*
- Yaman, Abdulsemet (2014). Başkanlık Sistemi, Uygulamaları Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 24, Sayı: 1, s. 83-98.
- Yavuz, Bülent, Bilir, Faruk ve Tunç, Hasan (2009). Türk Anayasa Hukuku. Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Yazıcı, Serap (2011). Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Türkiye için Bir Değerlendirme. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcı, Erdinç (2002) *Yirminci Yüzyılda Gelenekten Moderniteye Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler*", Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Özel Sayı (Special Issue).
- Yücel, Bülent (2003). "Yarı-Başkanlık Sisteminin Hükümet Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Fransa Modeli ve Komünizm Sonrası Polonya" *AÜHF Dergisi* 52 – 04, Ankara
- Yüksel, Saadet (2015). Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmalarına Dair Anayasal Değerlendirme: Başkanlık Sistemindeki ve Parlamenter Sistemdeki Kurumsal Değişkenler, *İÜHF*, Cilt:LXXIII, Sayı:2, s. 135-170.